

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra žurnalistiky

POLITICKÉ STRANICTVÍ FERDINANDA PEROUTKY
(Ferdinand Peroutka a Národní strana práce)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Říhová

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou bakalářskou práci na téma „Politické stranictví Ferdinanda Peroutky (Ferdinand Peroutka a Národní strana práce)“ vypracovala samostatně a že jsem všechny použité zdroje informací uvedla v seznamu literatury.
Celkový rozsah závěrečné práce činí 87 279 znaků.

V Olomouci dne 19.dubna 2010

Barbora Říhová

Za odborné vedení, konzultace a pomoc při vzniku práce děkuji svému vedoucímu
PhDr. Petru Orságovi

ANOTACE

Práce je zaměřena na politické názory Ferdinanda Peroutky ve dvacátých letech 20. století. Především na rok 1925, kdy je Peroutkovo jméno spojováno s přípravou a realizací nové politické strany: Národní strany práce. Cílem práce je posoudit, do jaké míry toto stranictví ovlivnilo Peroutkovu publicistickou činnost, tedy zda zůstal i nadále nezávislým novinářem, nebo spíše inklinoval ke stranické žurnalistice. Tato proměna bude sledována na autorových článcích, které byly v průběhu roku 1925 uveřejněny v časopise *Přítomnost*. Zároveň je reflektováno také to, zda vznik Národní strany práce ovlivnil pouze Peroutkovy články, nebo celkovou tvorbu časopisu *Přítomnost*.

Klíčová slova: Ferdinand Peroutka, Přítomnost, liberalismus, socialismus, komunismus, Národní strana práce, Pětka, T. G. Masaryk, Ramsey Macdonald, politický komentář, politické stranictví.

ANNOTATION

The thesis explores the political opinions of Ferdinand Peroutka in the 1920s. It focuses mostly on the year 1925, when Peroutka's personality is connected with the emergence of the new political party: The National worker's party. The aim of the work is to consider the scale of the influence of the Peroutka's involvement in the politics on his publicistic activity, thus if he remained independent journalist or if he rather inclined to the party journalism. This change will be observed in the author's articles, which were publicized in the year 1925 in the magazine *Přítomnost*. Moreover, I will examine if the emergence of The National worker's party influenced only the articles of Peroutka or the complete work of the magazine *Přítomnost*.

Keys words: Ferdinand Peroutka, *Přítomnost* (the Present), liberalism, socialism, communism, The National worker's party, Pětka, T.G. Masaryk, Ramsey Macdonald, political commentary, party spirit

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 ŽIVOT FERDINANDA PEROUTKY.....	3
3 TVŮRČÍ ČINNOST FERDINANDA PEROUTKY.....	6
3.1 FERDINAND PEROUTKA V ROLI NOVINÁŘE.....	6
3.1.1 POČÁTKY PEROUTKOVY ŽURNALISTICKÉ PROFESE.....	6
3.1.2 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	6
3.1.3 POVÁLEČNÁ LÉTA.....	8
3.1.4 PEROUTKOVA TVORBA V EMIGRACI.....	8
3.2 UMĚLECKÁ TVORBA FERDINANDA PEROUTKY.....	9
4 ČASOPIS PŘÍTOMNOST.....	11
4.1 VZNIK ČASOPISU.....	12
4.2 GRAFICKÁ PODOBA ČASOPISU.....	12
4.3 SLOŽENÍ REDAKCE.....	13
4.4 EKONOMICKÁ SITUACE ČASOPISU PŘÍTOMNOST.....	14
4.5 POLITICKÉ RUBRIKY ČASOPISU PŘÍTOMNOST.....	15
5 PEROUTKOVY POLITICKÉ NÁZORY VE 20. LETECH 20. STOLETÍ.....	17
5.1 PEROUTKŮV LIBERALISMUS.....	20
5.2 PEROUTKA A SOCIALISMUS.....	22
5.3 KRITIKA KOMUNISMU.....	23
6 KOMENTÁŘE REFLEKTUJÍCÍ PEROUTKOVO STRANICTVÍ.....	25
6.1 KRITIKA PĚTKY.....	26
6.2 KRITIKA VOLEBNÍ REFORMY.....	28
6.3 SCHÁZÍ NÁM JEŠTĚ JEDNA POLITICKÁ STRANA?.....	30
6.4 VZNIK NOVÉ STRANY: NÁRODNÍ STRANA PRÁCE.....	32
6.5 PROGRAMOVÉ PROHLÁŠENÍ NÁRODNÍ STRANY PRÁCE.....	35
6.6 CO S NÁRODNÍ STRANOU PRÁCE?.....	36
7 ZÁVĚR.....	39
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	42
PRIMÁRNÍ PRAMENY.....	42
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	46

1 ÚVOD

Ferdinand Peroutka je považován vedle Karla Havlíčka Borovského a Jana Nerudy za jednoho z nejvýznamnějších českých novinářů. Jeho publicistické působení je spojováno především s první polovinou 20. století, kdy po celou dobu působil jako analytik kulturního a politického dění v zemi. Po první světové válce se stal šéfredaktorem časopisu Tribuna, kde působil až do roku 1924. V roce 1924 byl prezidentem Masarykem požádán, aby založil nezávislý týdeník, který by se stal opozicí většinových stranických listů. Pro Peroutku, který se po celá dvacátá léta hlásil k zásadám liberalismu, realismu, kritizoval komunismus a propagoval nadstranickou žurnalistiku, se tento úkol zdál být ideální.

Přestože si Peroutka zakládal na tom, aby se nikdy nestal stranickým žurnalistou, vstupuje v roce 1925 do nově vzniklé politické strany: Národní strany práce, jejíž neoficiální platformou se stává časopis Přítomnost. Masaryk věnoval Peroutkovi milion korun, z nichž na podporu časopisu měla jít pouze polovina, zbytek byl určen na politickou kampaň nové strany, která by navazovala na tradice Masarykovy realistické strany.

Má práce bude zaměřena právě na toto období, kdy Peroutka inicioval vznik nové strany, začal s ní sympatizovat a především na to, jak stranictví ovlivnilo dikci jeho článků a směr celého časopisu. Objektem zájmu budou Peroutkovy komentáře a úvodníky z dvacátých let, a to především z roku 1925 (s přesahem do roku 1924 a 1926), kdy se aktivně politicky angažoval. Jelikož rozsah bakalářské práce neumožňuje podrobněji prozkoumat všechny články, které Peroutka ve vymezeném období napsal, budou vybrány pouze články z časopisu Přítomnost (ostatní periodika, ve kterých Peroutka působil, budou ponechána stranou). Sledovány budou Peroutkovy komentáře a úvodníky z rubriky Politika, ve které se autor pravidelně vyjadřoval k aktuálnímu politickému dění. Jako východisko pro tuto práci budou vybrány ty články, které reflektují Peroutkovu proměnu z novináře nestranného v novináře stranického. Tj. příspěvky, ve kterých kriticky hodnotí tehdejší politické strany a k výtkám následně dodává vlastní politické postřehy.

Cílem mé práce tedy bude na základě těchto vybraných textů vystihnout politické názory Ferdinanda Peroutky ve dvacátých letech 20. století a poukázat na důvody, proč Peroutka do této strany vstoupil, a poté posoudit, do jaké míry Peroutku toto stranictví ovlivnilo v publicistické činnosti.

Práce bude rozdělena do 7 kapitol. Po úvodu bude následovat kapitola, která bude věnována základním biografickým údajům autora, zpracovaných na základě dvou

monografií *Ferdinand Peroutka: Život v novinách* od Pavla Kosátika a Otáhalovy monografie *Ferdinand Peroutka muž Přítomnosti*. Třetí kapitola podá přehledný soubor Peroutkovy tvorby, a to nejen novinářské, ale také tvorby umělecké, které si autor cenil mnohem více než svých publicistických článků.

Čtvrtá kapitola bude věnována informacím o časopisu Přítomnost. Jelikož v celém textu budeme pracovat s články z tohoto časopisu, považuji za žádoucí podat alespoň stručné informace o jeho vzniku, historii, formální i obsahové struktuře.

Pátá kapitola bude zaměřena na Peroutkovy politické názory. Zkoumáním vybraných Peroutkových článků a za pomoci sekundární literatury se pokusím nastínit Peroutkovy postoje k liberalismu, socialismu a komunismu, které nám pomohou blíže pochopit jeho názory související se vznikem nové strany.

Klíčová pro tuto práci je kapitola šestá, která se bude zabývat tím, jak Peroutku v jeho publicistické činnosti ovlivnila účast na přípravě vzniku nové politické strany, poté jeho kandidatura a nakonec neúspěch nově vzniklé strany ve volbách, které nedopadly tak, jak by si zakladatelé a sympatizanti strany představovali. Na základě Peroutkových článků, které byly uveřejněny v časopise Přítomnost během roku 1925, vyberu několik témat, kterými se Peroutka ve svých člancích zabýval nejvíce a které nějakým způsobem reflektují jeho stranicí. Následně posoudím, zda byl Peroutka vlastní angažovaností ve straně ovlivněn při své publicistické činnosti, nebo se tato proměna v jeho textech vůbec neprojevila.

Závěr pak shrnuje veškeré poznatky, ke kterým jsem v rámci bakalářské diplomové práce dospěla.

2 ŽIVOT FERDINANDA PEROUTKY

Ferdinand Peroutka se narodil 6. února roku 1895 v Praze v rodině drobného úředníka Emanuela Peroutky a jeho ženy Leontiny. Čechem byl pouze z jedné čtvrtiny, po matce byl poloviční Němec a babička z matčiny strany měla kořeny v Polsku. Od dětství tedy mluvil plynule česky i německy a měl pozitivní vztah k oběma národům. Válka ho zasáhla tím víc, že tyto dva národy stály proti sobě.

Funkce rodiny byla rozdělena přesně podle zvyklostí: matka Leontina se starala o děti (Ferdinanda, o dva roky mladšího Karla a o čtyři roky mladší Ludmilu přezdívanou Lidla) a otec se snažil zajistit pro rodinu potřebné finance. Jeho snaha však postupně upadávala a poté, co několikrát ztratil práci, odešel do dočasné výslužby, což vedlo nejen ke ztrátě jeho autority uvnitř rodiny, ale také ke ztrátě postavení rodiny. Později byla rodina na pokraji chudoby. Ferdinand si přestal otce vážit a ignoroval ho. Situace se vyhroutil po roce 1908, kdy Emanuel Peroutka zkolaboval. Tenkrát bylo Ferdinandovi třináct let a jeho reakce byla taková, že se od otce odpoutal jak názorově, tak citově. Toto stanovisko si držel po celý život, s otcem nemluvil až do jeho smrti v roce 1946.¹

Šestiletý Ferdinand nastoupil na přání rodičů do obecné školy ve Slezské ulici na Vinohradech. V roce 1905 přestoupil na vinohradské gymnázium. Jako žák nebyl nijak výjimečný. Zpočátku se mu sice dařilo udržet vyznamenání, ale v sextě se už na jeho vysvědčení začaly objevovat nejen trojky, ale také velké množství dostatečných. Přesto nebyly pochyby o tom, že je velmi talentovaný a svými školními výsledky dával najevo pouze odpor k systému a pravidlům. V roce 1912 přešel na soukromou školu, ale tu nakonec kvůli ignorování zkoušek neabsolvoval.²

Rozhodující zlom v Peroutkově životě nastal o letních prázdninách roku 1911, kdy v sextě ukončil svá studia. Spolu s rodiči a sourozenci odjel jako každým rokem i tenkrát na dovolenou do Poříčí nad Sázavou, kde se poznal s Karlem Krausem, pozdějším členem skupiny pátečníků. Ten seznámil mladého Peroutku s kvalitní světovou literaturou. Ferdinand, který do té doby četl pouze verneovky, cliftonky, detektivky se Sherlockem Holmesem nebo kovbojky s Buffalo Billem, se ponořil do těžkých knih ruských autorů. Nejvíce si oblíbil dramata Antona Pavloviče Čechova. Sám přiznává, že tento autor na něj měl neuvěřitelný vliv a zformoval jeho literární osobnost.³

¹ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 12.

² Tamtéž. s. 15.

³ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 19.

Další osobnost, která silně ovlivnila charakter jeho tvorby, byl kritik F.X. Šalda. Ten mu ukázal mnohem víc než jak se stát dobrým kritikem, potvrdil mu, že až když bude psát s celým svým nasazením, pak teprve čtenáře zaujme. Devatenáctiletý Ferdinand začal brát literaturu velice vážně a ze všeho nejvíc mu záleželo na tom, aby před Šaldou uspěl. Svou recenzi vždy nabil argumenty a bylo mu vcelku lhostejné, jak knihu zhodnotil, mnohem víc chtěl Šaldovi dokázat, že na to má a že další velký kritik je na světě.

V roce 1913 Ferdinand Peroutka zahájil svou publikační činnost. Jeho počátky jsou spojeny s povídkami (např. *Povídky věrně dle Čechova*), kterými přispíval do humoristického časopisu Švanda dudák. Později se věnuje recenzím o výtvarném umění, které byly otištěny v Herbenově *Času*, později v *Novině*⁴ či *Zlaté Praze*.⁵

Přišel však zlomový rok 1914 a s ním také počátek první světové války. Ferdinand i jeho bratr Karel dělali vše pro to, aby nebyli odvedeni (dokonce se snažili přivodit si souchotiny). Přestože byl Ferdinand nakonec u odvodu dvakrát prohlášen za nezpůsobilého, nemohl si být nikdy jistý, že mu to projde i potřetí. Požádal si tedy o vydání pasu a rozhodl se válku strávit v německém Mnichově, kde měl možnost přispívat také do některých tamních novin. Dodnes se však vedou spory o to, která periodika to byla (zda satirický časopis *Simplicissimus* či *Münchener Neueste Nachrichten a Jugend*). Stejně tak není jisté, jak dlouho a kde přesně se v zahraničí pohyboval. Každopádně na podzim roku 1918 už pobýval v Praze a byl osobně přítomen vzniku samostatné Československé republiky.⁶

Rok po válce se Peroutka oženil s Marií Bienefeldovou, avšak jejich manželství se velmi brzy rozpadlo a ve dvacátých letech se rozvedli. Z tohoto manželství měl Peroutka svou jedinou dceru Evu. Poté se Peroutka oženil ještě dvakrát: s Marií Hůlovou, s níž emigroval, a po její smrti se svou o 27 let mladší sekretářkou Slávkou Fenclovou.⁷

Meziválečné období je považováno za vrchol Peroutkovy novinářské tvorby. Redigoval časopis *Tribuna*, *Přítomnost*, působil také v *Lidových novinách*, v redakci *Prager Presse*, *Zlatá Praha* a *Rozvoj* (viz dále). V průběhu druhé světové války už Ferdinand Peroutka neměl tolik štěstí jako za války první. Byl zatčen hned v jejích prvních dnech v rámci tzv. Gitteraktion. Po pár dnech byl sice propuštěn a mohl dále vést časopis *Přítomnost*, ale v roce 1939 byl zajat znovu a až do konce války držen v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Němci mu několikrát nabídli návrat do redakce

⁴ Poté, co *Čas* zanikl, se Jan Herben snažil zachovat alespoň literární a kulturní týdeník pod tímto názvem

⁵ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 23–37.

⁶ Tamtéž. s. 53–55.

⁷ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž Přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. s. 13–14.

Přítomnosti, ale požadovali, aby na jejích stránkách obhajoval před Čechy nacismus. Tuto možnost Peroutka odmítl. Sám Peroutka o tomto období nerad mluvil. To dosvědčuje také jeho třetí žena Slávka: „*O zážitcích z koncentračního tábora se vlastně nikdy moc nešířil. Pamatuji si, že jednou mi vyprávěl, jak vzácná to byla věc, když dr. Kohák, jeho přítel, který byl zrovna v nějaké lepší situaci, mu mohl dát k napití horkou vodu – ne čaj, ne polévku, jen horkou vodu. A jaký to byl zážitek! Nebo že někdy byli živí vůni pečiva, která se jim vybavovala, když neměli co jíst. O běžných věcech ano, ale o surovostech a hrubostech ne. Byl tam jako rukojmí, ne jako normální politický vězeň, a s těmi se možná jednalo o trošku líp. Myslím, že nesměli například je bít.*“⁸ Někaké informace lze nalézt v Peroutkových denících nebo dopisech, avšak největším svědectvím je drama *Oblak a valčík*, kde se nepřímou odráží jeho vlastní zkušenosti.

Po konci války byl členem Prozatímního Národního shromáždění. V roce 1946 pak zakládá další časopis *Dnešek*⁹ a stává se šéfredaktorem *Svobodných novin*¹⁰. V roce 1948, kdy definitivně padly veškeré jeho ideály, Peroutka emigroval. Nejdříve do Francie, pak Anglie, Kanady a nakonec do USA, kde zůstal až do své smrti. Od roku 1951 řídil československé vysílání rádia Svobodné Evropy, v jejímž čele vydržel dalších 10 let. Po odchodu z rozhlasu a neúspěchu *Demokratického manifestu* se obrací k literatuře. Sepisuje své dva romány: *Pozdější život Panny* a *Oblak a valčík*, inspirovaný stejnojmenným dramatem. Žádný z nich se mu však nepodařilo v cizině vydat. Zemřel 20.4. 1978 na rakovinu plic na území Spojených států. Teprve roku 1991 byly jeho tělesné pozůstatky pohřbeny na pražském Vyšehradě.¹¹

---

⁸ Rozhovor se Slávkou Peroutkovou pro Českou televizi. In PŘIDAL, Antonín. *Rozhovory z očí do očí*. Praha: Ivo Železný, 1994. s. 63.

⁹ Pod názvem *Dnešek* je vydávána Peroutkova Přítomnost. V 5. čísle časopisu *Dnešek* Peroutka vysvětluje čtenářům změnu názvu „Přítomnost jména zbavená. Protože jsme se názvu Přítomnost nevzdali dobrovolně, nemůžeme bohužel vyhovět a vrátit se k němu. Ministerstvo informací rozhoduje také o názvech časopisů a nemáme proti jeho rozhodnutí obranných prostředků. Musíme proto vzít zavděk *Dneškem*.“

¹⁰ Bývalé Lidové noviny

¹¹ JÍLEK, Viktor. *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do roku 1945: Ferdinand Peroutka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. s. 123.

3 TVŮRČÍ ČINNOST FERDINANDA PEROUTKY

3.1 FERDINAND PEROUTKA V ROLI NOVINÁŘE

3.1.1 POČÁTKY PEROUTKOVY ŽURNALISTICKÉ PROFESE

Ferdinand Peroutka osobně považuje rok 1913 za rok, kdy se z něj stal spisovatel. Poprvé se u něj projevil jeho individualismus tím, že ukončil svá studia a začal hojně publikovat. Jeho počátky jsou spojeny s povídkami (např. *Povídky věrně dle Čechova*), kterými přispíval do humoristického časopisu *Švanda dudák*. Bohužel později zjistil, že tento žánr ho nejspíš neuživí a začal se věnovat článkům a recenzím o výtvarném umění, které byly otištěny v Herbenově *Času*¹², později v *Novině*¹³ či *Zlaté Praze*.

Politická žurnalistika ho příliš nezajímala, v centru jeho zájmu stála ruská literatura, francouzské umění a německá filozofie. Zlom nastal po návratu z Německa v roce 1918, kdy zveřejnil svůj článek o bolševické revoluci v česko-židovském časopise *Rozvoj*. Tenkrát dvaceti tříletý novinář, stojící mimo politické dění, dokázal pouze na základě znalostí ruské literatury postihnout podstatu i pravděpodobné důsledky revoluce a prokázal tím svůj politický instinkt.

3.1.2 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Po válce se dal Peroutka do spojení se Svazem pokrokových českých Židů, usilujících o asimilaci občanů židovského původu s českým národem. Ti založili vlastní časopis *Tribuna*, jehož první číslo vyšlo 1. února roku 1919. Ferdinand Peroutka byl zpočátku odpovědným redaktorem a později se stal také jeho šéfredaktorem. Mnozí lidé se domnívali, že je Peroutka ve skutečnosti také židovského původu, že jeho pravé jméno je Federer a časopis bude zastávat českožidovské stanovisko. Jako obhajobu listu zkoncipoval Peroutka úvodní prohlášení listu. To mimo jiné obsahovalo slib, že *Tribuna* bude nezávislým deníkem, který hodlá sloužit nové republice, a na rozdíl od ostatních novin nebude prosazovat žádný politický názor.

Peroutka byl v *Tribuně* jedním z politických komentátorů a mohl se svobodně vyjadřovat téměř ke všemu. Nezáleželo na tom, zda si vybere téma zahraniční či domácí, jako spíš na tom, zda má k danému tématu skutečně co říct. (Stal se např. odborníkem na

---

¹² Časopis *Čas* byl založen roku 1886 Janem Herbenem. Sloužil jako tribuna přívrženců Masarykových názorů v boji o pravost rukopisů. 4 roky vycházel pouze jako týdeník. V letech 1900–1915 vycházel jako neoficiální deník Masarykovy realistické strany. V roce 1915 byl zakázán.

¹³ Poté, co *Čas* zanikl, se Jan Herben snažil zachovat alespoň literární a kulturní týdeník pod tímto názvem

poválečný vývoj v Německu). V roce 1919 začal do *Tribuny* přispívat cyklem povídek ovlivněných Čechovem s názvem *Z deníku žurnalistova*, který zde vycházel až do roku 1921. Fejetony o zážitcích redaktorů se staly čtenářsky značně oblíbené.¹⁴

Dalším důležitým počinem Peroutkova působení v *Tribuně* se stal úvodník s názvem *Jací jsme*, jehož první část byla v *Tribuně* otištěna 21. července 1922. Poté následovalo dalších 26 pokračování. Sám usoudil, že toto téma je natolik závažné a komplikované, že se k němu nemůže vyjadřovat na stránkách denních listů, a později vydal knihu pod stejným názvem, která kromě již otištěných statí obsahovala také myšlenky nové. Polemizoval v nich s názory o české národní povaze, a dokonce kritizoval Masarykovy teze o české otázce. Peroutka se postavil ve sporu o smysl českých dějin na stranu Masarykových oponentů českého politika Josefa Kaizla a historika Josefa Pekaře. Zatímco Masaryk spatřoval smysl českých dějin v humanistickém odkazu, kdy na sebe kontinuálně navazuje husitství, Jednota bratrská a národní obrození a tato linie pokračuje až do současnosti, Peroutka tvrdí, že prameny humanity si osvojil český národ až v klidné době habsburské monarchie jako obecnou civilizační hodnotu, ne jako vlastnost zděděnou z české minulosti.¹⁵

Paradoxní je, že právě Tomáš Garrigue Masaryk po přečtení těchto statí usoudil, že Peroutka má výrazný talent a že by měl začínající autory jeho formátu rozhodně podpořit. Vybral si ho tedy, aby vedl nový časopis, který měl v plánu vydávat. Věnoval Peroutkovi jeden milion korun. Na rozjezd časopisu mu však neměla připadnout celá částka, ale pouze její polovina, zbytek měl Peroutka využít jako finanční podporu pro politickou kampaň nově vzniklé strany, která by vycházela z tradic realismu (viz dále). 17. ledna roku 1924 vychází první číslo časopisu *Přítomnost* a Peroutka se s redakcí *Tribuny* definitivně rozchází.

Ferdinand Peroutka v redakci časopisu *Přítomnost* působí od jejího založení až do roku 1939, kdy je časopis oficiálně zakázán nacisty. Kromě něj sem přispívaly další významné osobnosti jako např. bratři Čapkové, Alfred Fuchs, Zdeněk Smetáček, František Götz nebo Gustav Winter. (viz dále) Jméno Ferdinanda Peroutky jako demokraticky smýšlejícího autora je v této době spjato také s *Lidovými novinami*.¹⁶ V průběhu druhé světové války, kterou Ferdinand Peroutka strávil v koncentračním táboře, byl nacisty vydáván vlastní časopis pod stejným názvem, který cíleně parazitoval na prestiži a úspěchu

¹⁴ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 74.

¹⁵ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě*. Praha: Torst, 2005. s. 302.

¹⁶ HAŠKOVEC, Vít – MÜLLER, Ondřej – TATÍČKOVÁ, Irena. *Galerie géníů*. Praha: Albatros, 2005. s. 261.

Peroutkovy předválečné Přítomnosti. Několikrát dokonce Peroutkovi nabídli osvobození z koncentračního tábora s podmínkou, že by mohl Přítomnost opět začít vést. S tím však Peroutka ze zásady nemohl souhlasit.

3.1.3 POVÁLEČNÁ LÉTA

Po návratu z koncentračního tábora pracoval Ferdinand Peroutka jako redaktor bývalých Lidových novin, které vycházely pod názvem *Svobodné noviny*. Jelikož se stal později také jejich šéfredaktorem, snažil se uplatnit svůj vliv na obnovení Přítomnosti. Jeho snahy byly nakonec úspěšné, a tak v dubnu roku 1946 vychází první číslo časopisu *Dnešek*, které se však už od původního časopisu Přítomnost poněkud liší. A to nejen po stránce formální, ale především obsahové. Peroutkově Dnešku bylo současníky vytýkáno, „že je sběrnou veškeré špíny a psal takovým způsobem, jako by špína, nespravedlnost a křivda byly hlavními rysy osvobozené republiky.“¹⁷ Peroutka si tuto negativní kritiku, která byla nejčastějším obsahem týdeníku, dokázal obhájit. „Tvrdil, že noviny píší především o tom, co se nedaří. Jestliže sto zedníků nepadne z lešení, nikoho to nezajímá a nikdo o tom nepíše. Píše se teprve, jestliže jeden z nich z lešení spadne dolů.“¹⁸

3.1.4 PEROUTKOVA TVORBA V EMIGRACI

V roce 1948 odchází se svou ženou do emigrace. V roce 1951 se stal ředitelem českého vysílání Rádía Svobodná Evropa ve Spojených státech amerických. Práce zde však pro něj nebyla nejsnadnější. Jednak mu vzdálenost od domova znesnadňovala získávání informací a ani s americkým vedením neměl nejlepší vztahy, jelikož mělo trochu jinou představu o úloze stanice. Do července roku 1965, kdy z Rádía Svobodná Evropa definitivně odešel, napsal Peroutka přes tisíc pět set příspěvků¹⁹, ve kterých komentoval různé problémy z oblasti domácí i zahraniční, politické i kulturní. Mluvené projevy neměl příliš rád, vždy preferoval slovo psané, ve kterém se uměl vyjadřovat mnohem přesněji a obratněji. S Rádiem Svobodná Evropa spolupracuje jako externí přispěvatel i po své odchodu až do roku 1977.²⁰

¹⁷ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. s. 319.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tyto příspěvky bývají mnohdy označovány anglickým slovem talks

²⁰ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž Přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. s. 35–38.

3.2 UMĚLECKÁ TVORBA FERDINANDA PEROUTKY

Když Ferdinand Peroutka napsal po svém návratu z koncentračního tábora své první drama *Oblak a valčík*, lidé byli překvapeni. Od politického komentátora Peroutkovy velikosti by jen málokdo čekal, že se obrátí k jinému žánru. Přitom on sám byl vždy přesvědčen, že dráha literárního autora by pro něj byla vhodnější. V roce 1933 prohlásil: „*Jakmile dokončím Budování státu, nikdo mě už nepřinutí k psaní politických knih. Vrhnu se na beletrii. Mým cílem vždycky bylo romanopisectví, ne politický žurnalismus.*“²¹

Jeho první publikované texty byly povídky ve stylu Čechova, které psal pod pseudonymem Petr Jefimovič Antokolskij do humoristického časopisu *Švanda dudák*. Svůj literární talent později uplatnil nejen ve zmíněném *Budování státu*, obsahujícím esejistické části, ale také ve své první knize *Z deníku žurnalistova*, v níž publikoval fejetony ze žurnalistické profese.

Po válce se Peroutkova potřeba uměleckého projevu stala naléhavou a svou literární činnost označil za primární. „*Pobyť v Buchenwaldu Peroutku změnil, a jedna z největších změn, která se s ním za uplynulých šest let udála, byla ta, že se definitivně zrodil Peroutka spisovatel.*“²² Kromě svých zážitků a poznatků z válečných let plánoval zpracovat také různá historická témata. Ze zamýšlených historických látek Peroutka napsal jen knihu o Johance z Arku *Pozdější život Panny*.

Přestože podmínky pro jeho tvorbu nebyly ideální, podařilo se mu nakonec vydat tři dramata (*Oblak a valčík*, *Šťastlivec Sulla*, *Kdybych se ještě jednou narodil*) a dva romány (*Pozdější život Panny*, *Oblak a valčík*).

Těsně po osvobození sepisuje své první drama *Oblak a valčík*, kde prostřednictvím kaleidoskopických obrazů ukazuje životy různých lidí a to, jak válka zasáhla jejich osudy. Hra měla nečekaný úspěch jak u diváků, tak u kritiky, takže Peroutkovi nic nebránilo pokračovat v umělecké tvorbě. V roce 1947 dokončuje další hru *Šťastlivec Sulla*, inspirovanou antickými dějinami, která je však spíše než hrou historickou, reakcí na dění v tehdejší Československu. Hra má premiéru ve stejný den, kdy Peroutka opouští zemi a poté je zakázána.

Další hra *Kdybych se ještě jednou narodil* vzniká v roce 1948 v Londýně, kam Peroutka se svou ženou emigroval. Hlavním námětem hry není, jak by se dalo od tehdejší doby očekávat, kritika politické situace, ale spíše jednoho trendu společenského života.

²¹ OPELÍK, Jiří. Interpretace Peroutkova románu *Oblak a valčík*. In PEROUTKA, Ferdinand, PŘIDAL, Jan. *Oblak a valčík*. Praha: Národní divadlo, 1993. s. 39.

²² KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Pozdější život (1938–1978)*. Praha: Paseka, 2002. s. 46.

Peroutka se totiž v Anglii setkává se značnými emancipačními snahami bojujícími za rovnocenné postavení muže a ženy, se kterými se příliš neztotožňuje. Ve hře se snaží prostřednictvím ironických situací a banálních hádek ukázat, že muž a žena jsou dvě rozdílná stvoření, která jsou nejen vybavena jinak fyziologicky, ale také se liší svým myšlením, proto si nikdy nemohou být úplně rovni.²³

V emigraci Peroutka svou beletristickou tvorbu na několik let přerušil a věnoval se rozhlasovým komentářům v Rádiu Svobodná Evropa. U jiných svých přátel viděl, že život exulantského spisovatele není zrovna nejsnadnější, jelikož mu chybí publikum. K literatuře se tedy vrací až po svém odchodu ze Svobodné Evropy, kdy má dostatečné množství času. Ten využije k napsání své románové prvotiny *Pozdější život Panny*. Příběh inspirovaný pannou Orleánskou však vystaví na neobvyklé myšlence – co by se stalo, kdyby Johanka z Arku nebyla upálena a žila dál? Neobvyklý je také vyprávěcí postup. Prolínají se zde dvě linie: vlastní příběh Panny Orleánské a metatextová linie popisující autorovy potupy při vzniku textu. Toto dílo se mu ve Spojených státech nepodařilo vůbec vydat a jeho spisovatelské ambice poněkud opadly. Později se ještě pokusil prorazit znovu, tentokrát románovou verzí hry *Oblak a valčík*, která reflektovala hrůzy války polyfonním způsobem ze tří různých úhlů pohledu (z pohledu Žida, politického vězně a odbojáře) a demonstrovala nemožnost protagonistů vzepřít se svému osudu.²⁴

---

²³ PEROUTKA, Ferdinand. Kdybych se ještě jednou narodil. *Svět a divadlo*. 1992, roč. 3, č. 7. s. 98.

²⁴ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Pozdější život (1938–1978)*. Praha: Paseka, 2002. s. 273–289.

4 ČASOPIS PŘÍTOMNOST

Jak jsem již avizovala v úvodu, cílem mé bakalářské práce bude demonstrovat Peroutkovo stranicví, a to konkrétně za pomoci jeho autorských textů v časopise Přítomnost. Vybrány jsou především texty z prvních čísel Přítomnosti, kdy Peroutka nejvíce inklinoval k nově vzniklé Národní straně práce a začal velmi kriticky hodnotit koaliční uskupení nazývané Pětka, které do té doby hodnotil spíše kladně. Reflektovány budou také jeho postoje k jednotlivým politickým hnutím, jako je komunismus, socialismus či liberalismus. Jelikož budu dále pracovat pouze s texty z časopisu Přítomnost (články z jiných novin či časopisů ponechávám stranou), považuji za žádoucí vymežit profil tohoto časopisu a uvést alespoň některé základní informace o tom, jak časopis Přítomnost vypadal, pro jakou cílovou skupinu byl určen a jak zasáhl společnost v kontextu doby, která byla rámcovaná stranicím tiskem.

4.1 VZNIK ČASOPISU

Časopis vznikl kvůli finanční podpoře prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, který Peroutkovi pro rozjezd časopisu daroval milion korun. Na ten však nebyla určena celá částka, ale pouze její polovina. Druhá polovina měla sloužit na rozjezd nové politické strany: budoucí Národní strany práce, jejíž tribunou měl být právě nově vzniklý časopis.²⁵ Masaryk potřeboval získat základnu pro ovlivňování veřejného mínění, především mladou inteligenci. Přítomnost se tedy profilovala jako časopis prohradní, masarykovský, reprezentující politiku středu, a bojující proti extremistickým hnutím jako byl komunismus či nacionalismus a v třicátých letech především fašismus.²⁶ Původně Masaryka na mladého novináře upozornil Švehla, kterého zaujaly Peroutkovy články, především protože pozitivně hodnotily uskupení Pětka. Dokonce sám nabídl Peroutkovi, aby se stal šéfredaktorem stranického listu agrární strany *Venkov*. S tím však Peroutka nesouhlasil, jelikož chtěl vystupovat jako nadstranický novinář a vyhnout se jakékoliv stranické příslušnosti. Když tedy Masaryk hledal někoho, kdo by mohl vést nový časopis, napadlo Švehlu Peroutkovo jméno.²⁷ Peroutka si vzal nejdřív čas na rozmyšlenou, nakonec ale Masarykovu nabídku přijal a ukončil své působení v časopise Tribuna.

---

²⁵ V roce 1925 byla tato strana pod Peroutkovým vedením skutečně založena, ale u voleb totálně propadla.

²⁶ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 127.

²⁷ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě*. Praha: Torst, 2005. s. 301

4.2 GRAFICKÁ PODOBA ČASOPISU

Časopis vyšel poprvé 17. ledna 1924 a jeho grafická úprava se po celých 16 let jeho vydávání nezměnila. Byl tisknut na nažloutlý papír velikosti A3 a jedno číslo obsahovalo v průměru 8 listů, tedy 16 stránek. Na titulní stránce se v záhlaví objevovaly těsně pod titulem základní informace: vlevo byl uveden ročník, uprostřed datum a místo vydání a v pravém rohu poté číslo periodika. Stránky byly graficky velmi přehledné, sloužily k dobré orientaci při čtení. Články byly psány ve dvou širokých sloupcích, přičemž titulek článku nikdy nepřesahoval šířku jednoho sloupce. Tok textu byl plynulý, z jednoho sloupce přecházel do sloupce druhého a další článek plynule navazoval. Text byl psán patkovým písmem a ani v jednom čísle se nevyskytovala žádná fotografie, kresba, nebo dokonce graf.

Časopis byl rozdělen do několika stálých rubrik, které nesměly chybět v žádném čísle. Mezi tyto rubriky patří především *Politika, Literatura a umění, Národní hospodář, Doba a lidé*. Kromě stálých rubrik se v časopise objevovaly také ty, které by se daly nazvat rubrikami příležitostnými. Jako např. *Nová Evropa, Slovanstvo, Dokumenty, Příroda a práce, Život a instituce, Filozofie, Věda a práce, Psychologie, Povolání a záliby*²⁸, *Poznámky, Fejeton a Dopisy*.

Obsah časopisu byl tedy velmi rozmanitý. Hlavními tématy byla domácí a zahraniční politika, hospodářství, kultura. *Přítomnost* však byla také bohatá po stránce žánrové. Každé číslo obsahovalo počáteční úvodník, většinou psaný samotným Peroutkou, který mnohdy pokračoval až v dalším čísle. V *Přítomnosti* byla naprostá absence zpravodajských žánrů, objevovaly se pouze žánry publicistické v užším slova smyslu, nejfrekventovanější z nich byl komentář, ve třicátých letech přibyly nové žánry, např. rozhovor či reportáž, které do té doby nebyly příliš obvyklé.

Specifickými žánry, které si Peroutka oblíbil už v *Tribuně*, byly ankety, ve kterých se čtenáři, odborníci a známé osobnosti vyjadřovali k určitému aktuálnímu tématu (viz dále).

Peroutka se po vzoru anglických deníků snažil udržet zpětnou vazbu mezi redakcí a čtenáři, a tak nedílnou součástí byla také dopisní rubrika, která se mezi čtenáři těšila značné oblibě. V časopise se vyskytovala také inzerce (např. reklama na plnicí pera, okuláry, firmu Baťa či na nové knihy vydávané nakladatelstvím Fr. Borový).

---

²⁸ Tato rubrika velmi často obsahovala především informace ze světa sportu, ve 30. letech je přejmenována na *Sport a hry*.

4.3 SLOŽENÍ REDAKCE

Pro časopis spojený s Peroutkovým a prezidentovým jménem nebylo těžké sehnat přispěvatele. Stálou redakci tvořila většina jeho bývalých spolupracovníků z Tribuny nebo Lidových novin. Z Tribuny přešel např. Richard Weiner, který psal politické a kulturní komentáře o dění ve Francii. Sovětskou sekci časopisu tvořili dva stálí přispěvatelé Josef Eduard Šrom, který podával informace o trendech a hlavních představitelích tehdejšího Ruska, a Naděžda Melnikova-Papoušková, která podávala komentáře o ruském kulturním vývoji. Zahraniční politiku měl na starosti Zdeněk Smetáček. O hospodářské politice informoval Jiří Hejda, vojenskou rubriku editoval V.J. Hauner. Domácí politické dění měl kromě šéfredaktora Peroutky na starosti Josef Teichman nebo Jaroslav Stránský. Zajímavé a čtenářsky oblíbené byly reportáže Jana Klepetáře z nočního života Prahy, popisující život prostitutek.²⁹

Kulturní rubrika byla spjatá se jménem Josefa Kodíčka, který ale později odešel, protože mu Peroutkovy požadavky na množství článků připadaly k poměru honoráře přehnané. Výjimečnost časopisu spočívala také v jeho mezioborovém zaměření, kromě redaktorů sem také jednorázově přispívali politici nebo představitelé kulturního života (např. Bohuslav Martinů v oblasti hudby, Josef Čapek, Adolf Hoffmeister v oblasti výtvarného umění, František Langer a Karel Hugo Hillar v oblasti divadla). Další zajímavostí časopisu byly překlady z kvalitní světové literatury, především anglické, francouzské, ruské a německé literatury nebo úvahové články zahraničních filozofů.³⁰

---

²⁹ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 136–139.

³⁰ Tamtéž.

4.4 EKONOMICKÁ SITUACE ČASOPISU PŘÍTOMNOST

Přestože tento kulturně politický týdeník neměl na tehdejším československém trhu žádnou konkurenci, trvalo Přítomnosti poměrně dlouho, než si na sebe začala vydělávat. Teprve po třech ročnících výdělek časopisu konečně dosáhl 400 000 korun, což byla zhruba částka, kterou prezident Masaryk Peroutkovi věnoval na její rozjezd. První dva roky zaplatily dluhy Lidové noviny, třetí rok je financovalo nakladatelství Fr. Borový, které časopis Přítomnost po celou dobu její existence vydávalo. Situace se poněkud zlepšila až ve třicátých letech, kdy do čela nakladatelství Fr. Borový přichází Julius Firt. Pod jeho hospodářským vedením se prodejnost časopisu rapidně zvýšila a dosáhla pravidelného nákladu asi 32 000 výtisků. Díky němu se ve třicátých letech Peroutka stal nejlépe placeným žurnalistou v zemi. Jeho roční výdělek pouze z Přítomnosti byl 300 000–350 000 korun.³¹

---

³¹ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 142–144.

4.5 POLITICKÉ RUBRIKY ČASOPISU PŘÍTOMNOST

Časopis *Přítomnost* se od počátku profiloval jako politicko-kulturní týdeník. Především první ročníky skutečně dávaly velký prostor kulturním rubrikám. V rubrice *Literatura a umění* se pravidelně objevovaly Peroutkovy literární kritiky a eseje, ale nejen jeho. Časopis *Přítomnost* byl platformou celé čapkovsko-peroutkovské generace pátečníků, které spojovaly nejen stejné názory na literaturu, ale především politickou situaci v zemi. K literatuře se na stránkách časopisu vyjadřoval dokonce prezident Masaryk. Postupem času, především na základě historických událostí, však rubrik věnovaných literatuře a umění začalo ubývat a hlavní náplní časopisu se stalo komentování domácí a zahraniční politické situace - na konci dvacátých let především reflexe česko-německých vztahů a varování před nebezpečím fašismu. Ve třicátých letech se hlavním tématem stává hospodářská krize. Hodně komentované byly volby z let 1925, 1929 a 1935.

Politice je věnováno hned několik rubrik. Stěžejní byla rubrika s názvem *Politika*, která obvykle zahrnovala dva články. Avšak jejich rozsah se v jednotlivých číslech lišil. Především Peroutkovy články byly mnohdy velmi obsáhlé a psané na pokračování. Kromě Peroutky do této rubriky přispíval např. Karel Čapek, Jaroslav Stránský, Josef Zelinka nebo František Langer. Její součástí byly také ankety na aktuální téma. (Proč nejsem komunistou, Co s národní Stranou práce?, Proč nejdeme k socialistům? Proč nejsem v některé straně?). Velmi často se politická témata objevují také v rubrice *Národní hospodář* či v příležitostné rubrice *Nová Evropa*, která se objevuje především v prvních číslech *Přítomnosti*. Práce se bude zabývat pouze články z rubriky *Politika*, jejichž autorem je šéfredaktor Ferdinand Peroutka. Bude zaměřena na dvacátá léta, především na volební rok 1925, kdy Peroutka nejvíce vystoupil z role nezávislého politického komentátora a jeho kritika byla vyostřena tak jako nikdy předtím, dokonce vyústila ve vznik nové strany, na jejíž kandidátní listinu se Peroutka přidal.

5 PEROUTKOVY POLITICKÉ NÁZORY VE 20. LETECH 20. STOLETÍ

Ferdinand Peroutka byl co se týče politických názorů velmi rozporuplná osobnost. Bylo pro něj velmi těžké najít vhodný kompromis mezi tím, jak obstát veřejně jako nezávislý publicista a tím, jak se efektivně angažovat ve prospěch republiky. Nakonec tato jeho snaha o zlepšení politických poměrů v zemi vyvrcholila ve vznik Národní strany práce, ve které Peroutka přímo politicky působil, a to za finanční podpory prezidenta Masaryka.

Ferdinand Peroutka se k politické scéně nově vzniklé Československé republiky stavěl od začátku skepticky a snažil se politikům ukázat směr, kterým by se měla naše politika ubírat. Svůj vzor spatřoval především v Anglii. Označoval se za liberála anglického typu, který vyznává hodnoty, jako je pragmatismus, realismus, relativismus, a především individualismus. A právě tyto hodnoty v československé politice postrádal. Velmi výstižně Peroutkovo politické vyhranění shrnul František Kautman: „*Ve všech těchto vymezeních je zrnko pravdy, ale v žádném z nich není pravda celá. Je to snad tím, že všechny definice relativisty mohou být jen relativní?*“³²

Ferdinand Peroutka je považován za stoupence politického středu, ke kterému měl nejbližší masarykovský realismus. Jejich pojetí realismu se však příliš neshodovalo. Peroutka byl realista v tom smyslu, že se snažil žít přítomností a řešit pouze aktuální otázky, neměl potřebu zabývat se minulostí.³³ Pokud se však z nějakého důvodu přeci jen do minulosti vrátil, vždy to bylo proto, aby si získal argumenty pro současné dění. S realismem, jak jej viděl Masaryk, se však příliš neztotožňoval, Masarykovy myšlenky a názory, jak je to u Peroutky zvykem, velmi často kritizoval, především pro jejich abstraktnost a teoretičnost, oproti tomu Peroutka prosazoval praktické zkušenosti. Peroutka se tedy cítil být realistou, ale nedokázal se zařadit do žádné z konkrétních realistických stran.

Ferdinand Peroutka skutečně zastával myšlenku politického středu. Řešení politické situace neviděl ani vpravo, ani nalevo. Z této středové nezáužaté pozice dokázal každou stranu vždy podrobně zanalyzovat a podrobit ji přísné kritice. F.X. Šalda, který patří k největším Peroutkovým kritikům, popsal postup jeho psaní a myšlení následovně:

---

³² KAUTMAN, František. Ferdinand Peroutka a české myšlení nové doby. In: *Po cestách naléhavosti myšlení. Sborník prací, jejichž smyslem je především destrukce samozřejmosti*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993 .s. 136.

³³ Tento jeho názor prezentuje taktéž název vlastního časopisu *Přítomnost* (později *Dnešek*), kterým se snažil explicitně vyjádřit, že důležité je především to, co probíhá v současnosti.

„Vybere vždy dva politické extrémů, první pravý, druhý levý, a poté, co oba náležitě a logicky zesměšní, vytyčí mezi nimi střed, průměr – a ten potom označí za budoucí, žádoucí liberální cestu. Takto uvažovat je však trochu mechanické a Peroutka, tvářící se jako bořitel předsudků, tím jenom další předsudky vytváří.“³⁴

Tuto Šaldovu výpověď je však třeba brát se značnou rezervou. Vztah těchto dvou mužů byl vždy ryze polemický, a tak lze jen velmi těžko rozpoznat, zda je Šaldova kritika oprávněná. Přestože oba muži jsou známi spíše svými polemikami na poli literárněvědném, liší se také jejich pohledy na politickou scénu. Tímto komplikovaným vztahem se zabývá např. Karel Palek³⁵ v Kritickém sborníku v roce 1993, který shledává ohnisko jejich politických střetů především v odlišném pohledu na individualismus a kolektivismus. *„Pro Peroutku je situace jasná: celek není víc než abstraktum, ve skutečnosti existují pouze jedinci, nejlepší službou kolektivu je rozvíjení vlastní osobnosti, a tu je každý v podstatě odkázán sám na sebe, kvalita celku závisí na kvalitě charakteru čili osobnosti jednotlivých jeho členů, neboť žádný les není vyšší než stromy, které jej tvoří. Že v jistém smyslu také les „tvoří“ stromy, to ovšem ze svého zorného úhlu Peroutka nahlédnout nemohl. Není proto divu, že nerozuměl Šaldovi, který (dívaje se na věc z protilehlé strany) viděl les nikoliv jen pouhý počet stromů, nýbrž jako komplexní životodárné „prostředí“, jež podstatnou měrou určuje i vzrůst a podobu stromů, který je jeho částí. Dva protikladné náhledy a přece jsou – cítíme – oba pravdivé, oba stejně dobře podložené zkušeností“³⁶* Individualismus je také jedinou z Peroutkových politických hodnot, kterou dokázal jednoznačně definovat a kterou prosazoval na úkor kolektivismu po celý svůj život. To už neplatí u pojmů liberalismus a socialismus, které ve svých komentářích používal poněkud vágně, mnohdy s dosti širokou a neurčitou sémantikou. Tímto problémem se budeme zabývat v následujících podkapitolách. František Kautman o Ferdinandovi Peroutkovi napsal: *„Peroutka připomíná dítě, které velmi rychle došlo, vyspělo a zmužnělo, a které nikdy nezesárlo. Nikdy se však neupsal nějaké ideji, která by se ho zmocnila, nasadila mu klapky na oči a jejíž dogmata by fanaticky vyznával. Ve světě idejí je spíše pozorovatelem a komentátorem, po celý život si od nich zachovává odstup a přijímá z nich to, co pokládá za pravdivé a životadárné, odmítá pak, co znásilňuje osobnost i společnost.“³⁷* Přesto se

³⁴ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 111.

³⁵ Karel Palek je český lingvista, esejista a kritik, který tvoří nejen pod svým vlastním jménem, ale také pod pseudonymy: Petr Fidelius či Daniel Bohdan. Je to též Petr Fidelius, který se zabýval Peroutkovými definicemi a výklady pojmu liberalismus

³⁶ PALEK, Karel. Po sedmdesáti letech. In *Kritický sborník*. 1994, roč. č. 1. s. 45.

Peroutka v roce 1925 proti svému přesvědčení politicky angažoval v nově vzniklé Národní straně práce. Tohoto excesu ale po celý život litoval (viz níže).

---

³⁷ KAUTMAN, František. Ferdinand Peroutka a české myšlení nové doby. In: *Po cestách naléhavosti myšlení. Sborník prací, jejichž smyslem je především destrukce samozřejmosti*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. s. 136.

5.1 PEROUTKŮV LIBERALISMUS

Pokud by měl být určen politický směr, se kterým se Ferdinand Peroutka ztotožňoval nejvíce, shodli bychom se nejspíše na tom, že jméno Ferdinanda Peroutky bývá ve dvacátých letech nejvíce spojováno s pojmem liberalismus. Co však Peroutka označoval pojmem liberalismus je jen těžko určitelné. Tímto problémem se zabýval ve svém článku „Byl Peroutka liberál?“ již zmíněný Petr Fideius, který uvádí několik ukázek z Peroutkových článků. Ty názorně demonstrují, jak odlišně se o liberalismu Peroutka vyjadřoval v různých obdobích.

Na základě Peroutkových článků z dvacátých let lze odvodit, že Peroutka ve skutečnosti liberál v pravém smyslu slova nebyl. Nepropagoval totiž liberalismus tak, jak byl chápán v 19. století, ale spíše tento pojem používal jako synonymum ke slovu svoboda jedince. „*Obyčejně je liberál karikován jako otrok staříčké zásady laissez faire, laissez aller. Tato zásada se hodí do naší doby tak špatně jako mumie, a není jediného moderního liberála, který by se jí vážně dovolával.*“³⁸ Peroutka se své chápání pojmu snažil obhájit především před svými kritiky. Propagoval zásadu, že svobodné rozvíjení individua je velmi důležitou hodnotou, přesto si však byl vědom toho, že tato svoboda musí být omezena a že liberál „nemusí všechno nechat pouze mlčky plynout“, ale má také právo kritizovat či polemizovat. „*Liberál uzná jen takové rozvíjení osobnosti, které neutlačuje rozvíjení osobností jiných... Liberálové tedy nemohou uznati každé rozvíjení osobnosti. Stejně tak nemohou ani přivítati s radostí každé myšlení... Měli by snad dokonce pečovati o volný vzrůst takového smýšlení a vypisovati ceny za nejpodařenějšího fašistu nebo nejdivočejšího komunistu. Neboť reakcionáři, fašisté a komunisté, myslíce po svém, právě tím uskutečňují liberální zásadu svobody a rozvoje. Je snad skoro zbytečno připomínat, že liberalismus není objektivní.*“³⁹

Peroutka se zajímal o liberalismus, jelikož byl spjat s individualismem, o jeho hospodářských teoriích a metodách toho příliš nevěděl. Mnohdy jej přirovnával dokonce k realismu nebo tyto pojmy svévolně zaměňoval. Tvrdil, že „*Realismus a liberalismus mají prozatím týž osud, protože jsou postaveny na stejných základech: na rozumu a volném zkoumání, na touze po svobodě a harmonickém rozvoji osobnosti, na svobodě myšlení a neochotě pásti malé a omezené myšlenky na louce některé společenské třídy.*“⁴⁰ Velmi

³⁸ PEROUTKA, Ferdinand. Co jest liberalismus? In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 18. s. 273.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ FIDELIUS, Petr. Byl Peroutka liberál? In *Kritický sborník*. 1991, roč. 11, č. 3. s. 26.

známé je také Peroutkovo prohlášení, že „Masarykův *realismus a liberalismus* – ovšem *opravdový liberalismus*⁴¹ – jsou jen dvě jména pro touž věc.“⁴²

Ještě zajímavější je Peroutkovo chápání rozdílu mezi socialismem a liberalismem. Peroutka k nim nepřistupuje jako ke dvěma odlišným politickým směrům, ale naopak ke směrům, které by se vzájemně měly doplňovat. Peroutkův liberalismus se liší od socialismu pouze duchovně. Vycházel by ze stejné hospodářské teorie a metod jako socialismus, ale navíc by podporoval svobodu jedince. Peroutkovi se především nelíbila stavovská politika, která se začala v Československu utvářet, netoužil tedy po liberalismu, ale spíše po socialismu, který by nebyl založený na kolektivu, ale na jedinci.⁴³

V roce 1926 F. X. Šalda rozpoutal rozsáhlou polemiku o Peroutkově liberalismu, když napsal do Tvorby referát o Peroutkově knize *Boje o dnešek*, kde kritizoval právě Peroutkovo pojetí liberalismu slovy: „*Vezme dva extrémy jako dvě rozbíhající se přímky, zatne do jedné i do druhé kružidlo, nalezne mezi nimi střed a řekne: Ejhle zde je pravda. Vezme například Kramáře s jeho panslavismem, Rádla s jeho internacionalismem, a řekne: ni jeden, ni druhý, nýbrž já, Peroutka: liberálně humanistický nacionalism. Zde Nejedlý, tam nacionální demokracie Živnobanky: ni jeden, ni druhý, nýbrž já, Peroutka: strana práce.*“⁴⁴ Na to Peroutka reagoval sérií článků („Co jest liberalismus I, II“, „Liberalismus a zlaté tele I, II, III“), kde se pokoušel svůj náhled na liberalismus obhájit, ale výsledkem bylo pouze to, že definici pojmu ještě více zastínil.

---

⁴¹ Pojmem opravdový liberalismus Peroutka označoval liberalismus v anglickém smyslu, který stávil do opozice německému liberalismu, který Masaryk odmítal.

⁴² PEROUTKA, Ferdinand. Liberálové a zlaté tele I. In *Přítomnost*. 1926, roč. 3, č. 22. s. 340.

⁴³ FIDELIUS, Petr. Byl Peroutka liberál? In *Kritický sborník*. 1991, roč. 11, č. 3. s. 30.

⁴⁴ ŠALDA, F. X. Recenze na knihu F. Peroutky: *Boje o dnešek*. In *Kritické projevy XIII*. s. 188.

5.2 PEROUTKA A SOCIALISMUS

V předchozí podkapitole byla položena otázka, zda byl Ferdinand Peroutka skutečně liberál, za kterého se celá dvacátá léta s jistotou prohlašoval. Odpověď na ni je, že spíše než k liberalismu měl myšlenkově blíže k socialismu. Idea socialismu se mu jevila jako správná politická cesta, avšak jeho realizaci v Československu nepovažoval zrovna za nejšťastnější. V článku „Vývoj vpravo, či vlevo“ se zamýšlí nad tím, zda v budoucnu svět ovládne pravice, nebo levice, přičemž na základě analýzy politických situací v různých zemích dospívá k názoru, že vývoj skutečně směřuje vlevo. Tuto skutečnost považoval za přirozený doklad poválečné doby. „*Válka a nedůstojné poměry, které ji provázely a následovaly, poučily veřejné vědomí o důležitosti vlastnictví výrobních prostředků, a závoj zvyku byl protržen. Síla, které tlačí nalevo, je více. Největší z nich je uvědomění lidu.*“⁴⁵

Peroutkovo pojetí socialismu se hodně shodovalo s tím, jak ho chápal prezident Masaryk. Oba měli zálibu v anglické politice a oba ji brali jako inspirativní vzor pro další země. Na základě podrobné analýzy politické situace v poválečné Anglii, Peroutka dospěl k názoru, že politický vývoj jde skutečně vlevo, avšak levicové myšlení je nutno chápat v poněkud odlišném smyslu, než se snaží propagovat čeští komunisté a sociální demokraté, vycházející z ruských tradic. Vzorem toho správného socialismu se pro něj stal dělnický předák Ramsey Macdonald, představitel britské dělnické strany, jehož strana poprvé v dějinách země získala šanci ovládnout poválečnou Anglii a poprvé vystřídat pravidelně se střídající liberály a konzervativce.⁴⁶ „*Jestliže i v Anglii, v této zemi, jejíž rozumnosti a střízlivosti se dostalo mnohé vypočítavé chvály v konservativních žurnálech na kontinentu, stala se dělnická vláda pro celou budoucnost aktuální, je to dokladem, že věci se definitivně obrátily nalevo, tj. ke změně.*“⁴⁷

To, že Peroutku Macdonaldova politika skutečně zaujala, dokazuje skutečnost, že se Macdonaldovo jméno v Peroutkových člancích objevuje velmi často, většinou jej využívá jako autoritu pro svá tvrzení kritizující československé sociální demokraty za jejich odmítavý postoj k individualismu. Nejvýstižněji Peroutka vysvětluje svůj pohled na socialismus v článku „O vznešeném umění stavěti z písku“, který vznikl jako polemická reakce na článek předsedy sociální demokracie Rudolfa Bechyně uveřejněný v jeho týdeníku *Nová svoboda*. Bechyně se vyjádřil nesouhlasně ke kulturnímu programu nově

⁴⁵ PEROUTKA, Ferdinand. Vývoj vpravo, či vlevo. In *Přítomnost*. 1924, roč. 1, č. 1. s. 4.

⁴⁶ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Pozdější život (1938-1978)*. Praha: Paseka, 2002. s. 153.

⁴⁷ PEROUTKA, Ferdinand. Vývoj vpravo, či vlevo. In *Přítomnost*. 1924, roč. 1, č. 1. s. 4.

vzniklé Národní straně práce. Kritizoval především tuto část programu: „*Kulturní program Národní strany práce vychází ze zásady, že silný a zralý celek nemůže spočívat na jedincích slabých a vratkých. Les nikdy není vyšší než jeho stromy. Hodláme soustavně upozorňovati na důležitý úkol výchovy osobnosti...*“⁴⁸ Bechyně straně vyčítal, že se nemůže považovat za socialistickou stranu, jelikož „je v naprostém rozporu se socialismem, neboť hlásá bezvýhradný individualismus.“⁴⁹ Už dříve se Bechyně zmínil o tom, že je proti, aby Peroutka své názory vůbec prohlašoval za socialistické, protože Peroutka nejspíš nikdy nepochopil ideu socialismu, a tak se také nemůže za socialistu považovat. Peroutka byl podle něj spíše než socialismem okouzlen pouze jedním konkrétním představitelem, jehož názory si však vykládal po svém. Peroutka se snaží sociální demokracii a především jejímu předsedovi Bechyněmu názorně dokázat, že socialismus a individualismus nemusí být nutně v opozici. „*Macdonald neustává tvrditi, že socialismus sám je teorií individualismu a že socialismus obsahuje všechny podstatné prvky skutečného individualismu. Bojuje proti kapitalismu ne z toho důvodu, že kapitalismus rozvíjí osobnost, nýbrž z toho důvodu, že příliš pohrdá individualitou.*“⁵⁰

Peroutka na anglickém socialismu obdivuje např. také to, že vychází z politických a životních zkušeností a nejen z teoretického konstruktů marxismu, jak je tomu u socialistů českých a německých. Článek je tedy nabitý argumenty, proč je potřeba individualismus zachovat. Peroutka propaguje především myšlenku, že když se vzdáme své vlastní osobnosti, budeme potom pouze příslušníky určité třídy, jen jeden z davu, a tak by demokracie rozhodně vypadat neměla. *Bohužel „někteří socialisté mají k individualismu týž ustrašený poměr, jaký měli někteří křesťané k pohlavnímu životu.*“⁵¹ Celý článek zakončuje větou: „*Dobrodiní individuality patří k tajemství života. Socialismus, nechce-li býti pro lidstvo španělskou botou, musí nalézt kladný poměr k těm iracionálním silám života, mezi něž patří individualismus.*“⁵²

---

⁴⁸ Programové prohlášení Národní strany práce. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 36. s. 574.

⁴⁹ PEROUTKA, Ferdinand. O vznešeném umění stavěti z písku. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 38. s. 593.

⁵⁰ Tamtéž. s. 594.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž. s. 595.

5.3 KRITIKA KOMUNISMU

Jak už bylo zmíněno výše, Ferdinand Peroutka měl pozitivnější vztah k levici než pravici. A přestože socialismus jako teoretický princip toleroval, ke komunismu jako extremistickému hnutí měl vztah odmítavý. Ve dvacátých a částečně také ve třicátých letech chápal komunismus pouze jako knižní výtvar a nevěřil, že by někdy opravdu mohl přejít do praxe. Jako individualistovi mu nejvíce vadil kolektivismus, který komunisté propagovali. *„Tak, jak komunismus stojí psán v knize, zřejmě nese stopy rukou lidí, kteří jsou toho názoru, že jedinec smrdí a pouze kolektiv voní, a kteří s nelibostí snášejí každou sféru v jedincově životě, kam nemůže kolektivum strčit nos. Chtějí, aby vůči státu byl jedinec nahý, holý a dobře pozorovatelný, jako je v laboratoři veš mezi dvěma sklíčky.“*⁵³

Na přelomu roku 1924 Peroutka zorganizoval na stránkách Přítomnosti anketu na téma „Proč nejsem komunistou“, kde se osobnosti veřejného života vyjadřovali k tomu, proč se nedokáží s komunismem ztotožnit. 11 odpovědí potom v časopise na pokračování otiskl. Na anketu odpovídali např. Richard Weiner, Karel Čapek, Josef Čapek či František Langer, kteří se pokusili čtenářům Přítomnosti vysvětlit, co vše jim na komunismu nelíbí a co by mohlo být do budoucna nebezpečné.

Sám Peroutka se ve svých komentářích z dvacátých let vyjadřoval ke komunismu metaforicky s jistou dávkou ironie. Jeho skeptický pohled pro jakoukoliv budoucnost komunismu je vyjádřen např. v druhém ročníku Přítomnosti z roku 1925 v článku „O praporu rudém a šedivém“. Ideu komunismu se zde snaží vyvrátit několika nereálnými příklady z reálného života a zdůraznit tak kontrast mezi knižní verzí těchto myšlenek a jeho realizací. *„Nevěřím, že se jednou podaří přeměnit svět v jedinou velkou jídelnu a noclehárnu pro lidi, zbavené všeho, co by jim patřilo, bydlící v městě, tak jako pes ve stepi, že jednou bude chodit člověk v kalhotách, poskytnutých mu státem, a smrkati do státního kapesníku, že se jednou podaří uskutečněním naprosté rovnosti lidí učiniti život naprosto nezajímavým, že jednou bude občan tak patřiti státu jako dnes mu patří voják, že život bude něco jako branná povinnost, že se podaří nad světem rozprostřít tuto jednotvárnost.“*⁵⁴ Ještě úsměvnější je přirovnání, ve kterém se Peroutka snaží postihnout manželský život dvou příkladných komunistů v dokonalé komunistické době: *„Snad v budoucnosti budou lidé tak proměněni, snad dostaví se do tak velké míry cosi, co my zatím nemůžeme nazvati jinak než ochabnutím, že manželé budou doprovázet své ženy až*

⁵³ PEROUTKA, Ferdinand. O praporu rudém a šedivém II. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 2. s. 56.

⁵⁴ PEROUTKA, Ferdinand. O praporu rudém a šedivém I. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 1. s. 1.

ke dveřím jejich milenců, kde umírněně podotknou: „Přeji dobrou zábavu, já si zatím tady dole vykouřím cigaretku.“ To by ovšem byla jiná půda pro komunismus.“⁵⁵

Zaměříme-li se na reflexi komunistické strany v Peroutkových textech z dvacátých let, dospějeme k názoru, že k tomuto tématu přistupoval vždy s nadhledem a její existenci v českém prostředí bral spíše jako nějaký experiment než stranu s potenciálem získat moc. Komunistická strana podle něj mohla ovládnout pouze Rusko, ale u nás neměla žádnou tradici, na kterou by mohla navázat a získat tak větší množství voličů. Ve volebním roce 1929 o ruských komunistických vůdcích napsal: *„Donucují naše komunisty, aby byli cizinci ve své vlastní zemi a počínali si u nás trochu jako náměsíčník.“⁵⁶* Obdobně shrnuje také výsledek komunistické strany v těchto volbách, a to suverénním prohlášením, že zkrátka *„komunismus přestal být módou.“⁵⁷* V roce 1935, kdy většinu svých článků věnoval boji proti fašismu, už komunismu nedával vůbec žádnou naději. V článku *„Koho nevolit“* o komunismu napsal, že *„je to vlak, který 15 let se rozjíždí a pořád ještě nejede. Pozorujeme chvat na peronu, pobíhání, pískání, mávání rudým praporkem, volá se „nastupovat k revoluci“, ale nejede se.“⁵⁸* Jedinou funkci, kterou komunismus podle Peroutky ještě má, je spolu s fašismem oslabovat demokracii. *„Kdo dřív komunisty nevolil, má dvakrát více důvodů, aby nyní tak opět nečinil. Revoluce je vzdálenější než kdy byla, vlak už přimrzl, a jediná skutečná role, kterou komunismus v západní Evropě ještě hraje, je zeslabování demokracie v jejím nesnadném boji proti fašismu.“⁵⁹*

Bohužel jeho optimistická premisa neměla příliš dlouhého trvání a komunismus naší zemi o třináct let později skutečně ovládl, s čímž se Peroutka nedokázal smířit. V emigraci většinu svých komentářů věnoval kritice komunistického režimu, který popíral jakékoliv zásady demokratického státu. Téma rozpracoval podrobněji v knize *Demokratický manifest*, ta však ve Spojených státech nedosáhla téměř žádného ohlasu.

---

⁵⁵ PEROUTKA, Ferdinand. O praporu rudém a šedivém I. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 1. s. 1.

⁵⁶ PEROUTKA, Ferdinand. Zisky a ztráty stran II. In *Přítomnost*. 1929, roč. 6, č. 46. s. 721.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ PEROUTKA, Ferdinand. Koho nevolit. In *Přítomnost*. 1935, roč. 12, č. 18. s. 273.

⁵⁹ Tamtéž.

6 KOMENTÁŘE REFLEKTUJÍCÍ PEROUTKOVÉ STRANICTVÍ

Jak jsem již několikrát uvedla, má bakalářská práce by měla reflektovat období, kdy Ferdinand Peroutka porušil své přesvědčení o tom, že novinář by měl být nadstranický a kdy se sám začal politicky angažovat. Pro demonstraci Peroutkova stranictví jsem si vybrala 17 článků, které vyšly v časopise *Přítomnost* v letech 1924–1926, kdy tato proměna byla nejviditelnější. Články byly vybírány z prvních šesti ročníků časopisu *Přítomnost*, přičemž pro účely této práce se stal klíčovým druhý ročník z roku 1925, kde se Peroutkovo stranictví projevuje logicky nejzřetelněji. Následující podkapitoly vymezují základní témata, kterými se Peroutka v té době zabýval. Jejich výběr a především způsob jejich zpracování dokazuje, že ve zmíněných třech letech se nezávislý týdeník *Přítomnost* podobal spíše stranickému listu. V průběhu roku 1926 však tato vyhraněná radikálnost opadá a v následujících ročnících se už Peroutka o existující Národní straně práce či potřebě nové strany vůbec nevyjadřuje.

O Peroutkově politické angažovanosti v konkrétní straně ve volebním roce 1925 svědčí také počet jeho autorských komentářů. Pokud srovnáme tři volební roky, během kterých Peroutka působil v redakci *Přítomnosti*, tedy rok 1925, 1929 a 1935, zjistíme, že počet jeho textů věnovaných volbám výrazně poklesl. V roce 1925 napsal do *Přítomnosti* celkem 20 článků věnovaných volbám, v roce 1929 jich bylo pouze 8, v roce 1935 dokonce už jen 6.

6.1 KRITIKA PĚTKY

V roce 1921, když Masaryk onemocněl a nevědělo se, zda přežije, vzniklo v Československé politice uskupení s názvem Pětka. Tu tvořili vůdcové pěti nejsilnějších politických stran, kteří, jak poznamenal ministr Šrámek, se dohodli, že se dohodnou. Až do roku 1939 šlo o nejstabilnější vládu v Evropě. Tato stabilita se zakládala na tom, že strany se vždy dohodly na určitém kompromisu a zakázaly poslancům hlasovat podle své vůle. Tato zpočátku nepřilíš demokratická a individualistická strategie vytvořila z Československé republiky nejúspěšnější vzor koaliční politiky. Pětku, jak už jsem uvedla, tvořilo pět politiků: za agrárníky to byl předseda vlády Antonín Švehla, za sociální demokraty Rudolf Bechyně, za československé socialisty Jiří Stříbrný, za lidovou stranu Jan Šrámek a za národní demokraty Alois Rašín. Opozici tvořily především malé strany, kterým vévodili komunisté a Němci.⁶⁰

Ferdinand Peroutka přivítal existenci Pětky pozitivně, souhlasil s politikou Masaryka i předsedy vlády Švehly, situace se však poněkud změnila, či dokonce vyhrotila v roce 1925. V listopadu roku 1925 měly proběhnout volby do Poslanecké sněmovny. Pro nově vzniklý nezávislý politicko-kulturní týdeník byla tato významná politická událost velkou výzvou. Jelikož do té doby byly všechny politické situace komentovány pouze ze strany stranických listů, získala Přítomnost příležitost jako první nastavit zrcadlo československému voličstvu. Stranické listy sloužily jako součást dobře propracované volební kampaně, vychvalující své klady a upozorňující na zápory ostatních stran. Oproti tomu šéfredaktor Peroutka, který se stal hlavním komentátorem volebních událostí, chtěl nestranně poskytnout podrobnou analýzu průběhu voleb a vytvořit profily jednotlivých stran. Během roku se na stránkách Přítomnosti objevila téměř stovka článků, vyjadřujících se k volbám. Většina z nich byla napsána Ferdinandem Peroutkou. Ten ve svých komentářích dává najevo svou nespokojenost s převládající mocí vládní koalice, tzv. Pětky.

Nelíbilo se mu především to, že si je příliš jistá svým politickým vlivem a nereflktuje přítomnost opozice. „*Chybí pravý politický boj, totiž zápolení většiny a menšiny v praktických otázkách. S opozicí, jaká u nás jest, vládní strany nekonkurují, tu prostě odstavují.*“⁶¹ Tak komentuje Peroutka situaci v článku „Proč vznikla Pětka“. Opozici v té době tvořila především německá menšina a komunisté. Z komunistů měl Peroutka přirozený strach a zároveň také prosazuje názor, že nemají ani co nabídnout

⁶⁰ PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha : Lidové noviny, 1995. s. 162.

⁶¹ PEROUTKA, Ferdinand. Proč vznikla pětka. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 16, s. 225.

kromě toho, že představují agitační tribunu.⁶² Němců se však Peroutka zastával. Už v několika člancích, které psal Peroutka do Tribuny, německé menšinu silně podporoval. Nesouhlasil s názorem, že by Němci měli být v Československé republice takto nespravedlivě přehlíženi, jelikož některé jejich návrhy by mohly být pro českou politiku prospěšné. Peroutka varuje, že pokud nevznikne co nejdříve rozumná opozice, která nebude všechny koaliční názory pouze vetovat, ale zároveň se postaví koalici s konstruktivními návrhy, dostane se země do svízelné situace, kdy budou popřeny principy demokracie a zavládne totalitní diktatura.⁶³ *V opozici vláda nevidí překážku samovlády, naopak důvod k ní. Říká: Přeci nechcete, aby u nás vládli Němci a komunisti*⁶⁴

A právě úplná absence opozice je pro Peroutku dalším (ne jediným) impulzem k tomu, že nevyhnutelně musí být vytvořena nová strana, která by „*dělala opozici rozumnou, takovou, která mnoho váží, když se projeví, aby dělala opozici všude tam, když půjde o rozlišení mezi dobrem a zlem a když vláda bude klonit se ke zlu.*“⁶⁵ (viz dále)

Proti čemu se Peroutka dále ostře vyhraňuje je to, že jednotlivé strany koalice i koalice jako celek popírají jakýkoliv individualismus. Tím se zabývá především v článku „*Poslanci jsou nic, strany vše*“. Podle něj je postup při sestavování stran a vlády v Československu poněkud opačný než jinde ve světě. V Anglii se především seskupují kvalitní lidé podobných politických názorů a pohledů na život, ti pak vytváří politické strany. Zatímco u nás se vytvoří politické strany a ty se pak snaží sehnat co nejvíce lidí. „*My nejdříve hledíme, abychom měli hrníček, a pak se teprve ohlížíme, čím bychom jej naplnili. Tak se stane, že dostaneme někdy na dno svého hrníčku trochu sedliny, nic více. Naši vůdcové jsou přesvědčeni, že stačí, máme-li pouze silné politické strany: koneckonců nejdou se vždy lidé, kteří dají se za ně zvolit. Nikdo nemůže pochybovat, o tom, že vždycky se najdou takový ochotní lidé, jest jich dokonce přebytek. Jest ovšem otázka, zda těleso takto složené bude kdy vynikati obzvláštním životem. Deset nul na jedné hromadě nedá více než zase jen nulu.*“⁶⁶

⁶² PEROUTKA, Ferdinand. Proč vznikla pětka. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 16, s. 225–227.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ PEROUTKA, Ferdinand. Politika a opovržení (Zpověď inteligence II). In *Přítomnost*, roč. 2, č. 37, s. 578.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ PEROUTKA, Ferdinand. Poslanci jsou nic, strany vše. In *Přítomnost*. roč. 2, č. 28, s. 436.

6.2 KRITIKA VOLEBNÍ REFORMY

Snad nejkritičtější článek, který Peroutka napsal na účet Pětky nebo přesněji na předsedu vlády Švehlu, má název „Sladko je vládnouti“. Ostře se zde pustil do kritiky nové volební reformy, která posiluje šance velkých stran vládní koalice a naopak úplně zabraňuje vzniku nových, malých stran a jejich případnému postupu do poslanecké sněmovny. „*Tato reforma se svými ustanoveními udělá z poslanců bezvolné stíny: budeme tedy žít mezi stíny. Zjev individuality vymizí z našeho parlamentu: nepotřebujeme zjevů individualit, potřebujeme strany.*“⁶⁷ Jeho kritika se týká především dvou bodů, jednak toho, že jakákoliv strana může zbavit poslance mandátu pouhým usnesením. Toto ustanovení Peroutka pocítuje opět jako velký zásah proti individualismu v naší politice.

Mnohem kritičtěji však Peroutka hodnotí dvouprocentní kvótu hlasů pro malé strany, které spočívá v tom, že voliči malých stran, kteří podepsali kandidátní listiny budou muset v případě neúspěchu strany zaplatit tu část výloh, kterou stranám vítězným zaplatí stát. Pokud tedy strana nezíská 120 000 hlasů a tím pádem ani jeden mandát, bude si muset zaplatit 50 % ze svého, a to nejen kandidáti strany, ale také všech 100 voličů, kteří kandidátní listinu podepsali. Toto ustanovení Peroutka chápe jako útok na demokracii, jelikož dochází k diskriminaci finančně nezabezpečených lidí. „*Každá legrace něco stojí, a tak od volební reformy budou moci kandidátní listiny podepisovati pouze lidé zámožní, kteří mají dost peněz na to, aby dopláceli na politiku. Už nestačí mít prostě ideje a program, je třeba umět si na ně také zaplatiti. Toto ustanovení zřejmě směřuje k tomu, aby prostým občanům zahnilo chuť pouštět se do voleb.*“⁶⁸

Peroutka na tento komentář vzpomíná dokonce ještě v exilu v komentářích pro Rádio Svobodná Evropa. A připouští, že jeho ostrá kritika tehdy nebyla úplně oprávněná. „*Napsal jsem tehdy jakýsi článek pod titulem Sladko je vládnout, který celý kritizoval Pětku- nepříznivě. Já napsal v životě moc a moc článků, ale žádný mi neuvázl v paměti jako tento. Já bych řekl, že ten článek byl velmi dobře napsán – v jednom smyslu, agitačně. Mohl velmi prospět a snad i prospěl ve Straně práce. Dodnes si pamatuji, jak se ten článek velmi rychle psal a myslil jsem, že se mi to daří, a přitom ve mně nějaký vnitřní hlas stále říkal: nepiš to! Já jsem ten vnitřní hlas překonal a článek jsem dopsal. Ještě v tom okamžiku, ale i potom jsem toho litoval. Poněvadž jsem věděl, že sice mluvím absolutně pravdu o věcech, o kterých mluvím, ale že vynechávám některou jinou pravdu. Tento opoziční článek proti Pětce jsem psal nejen jako novinář, jako víc než novinář, jako člen*

⁶⁷ PEROUTKA, Ferdinand. Sladko je vládnouti. In *Přítomnost*. roč. 2, č. 27. s. 417

⁶⁸ Tamtéž.

určité skupiny, která vytvořila Stranu práce. Dal jsem se omezit tendencí této skupiny, která vcházela do voleb. Chtěl jsem prospět Straně práce, a proto jsem ten článek tak napsal, přes svůj vnitřní hlas. Později jsem se snažil to nějakým způsobem napravit a udělal jsem to, pokud jsem mohl, v Budování státu. Zde jsem roli Pětky podle svého mínění správně, pozitivně oceňoval. Ale po tomto článku Švehla přestal ve mně mít politickou zálibu. Pokud vím, od té doby o mně říkal: „On moc hezky píše, ale politice nerozumí.“ “⁶⁹ Peroutka si byl moc dobře vědom toho, že ho ovládla jistá psychologie davu, která mu zabránila chovat se podle vlastního intelektuálního přesvědčení. Když se později oprostil od jakéhokoliv politického zainteresování, které mu „zastiňovalo mozek“, jak sám poznamenal, činnost Pětky opět oceňoval. Souhlasil s názory Rudolfa Bechyně, který postavil nebezpečí pěti proti nebezpečí tří set. Poukázal na to, kolik různých zájmů se schází v parlamentu, a tak Pětka je nezbytná, je totiž opačnou stranou chaosu.⁷⁰

---

⁶⁹ PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha : Lidové noviny, 1995. s. 162.

⁷⁰ Tři sta bylo tenkrát poslanců parlamentu

6.3 SCHÁZÍ NÁM JEŠTĚ JEDNA POLITICKÁ STRANA?

Pokud si tato práce klade za cíl zabývat se stranickou příslušností Ferdinanda Peroutky, je třeba se zmínit o nejdůležitější události, která ovlivnila Peroutkovu novinářskou nezávislost. Tím byl vznik nové strany: Národní strany práce, ve které se Peroutka angažoval a v jejíž prospěch také psal. Vše začalo na stránkách Přítomnosti v lednu roku 1925 článkem Ferdinanda Kahánka „Intelektuálové v politice“ a plynule pokračovalo anketou s názvem „Proč nejsem v některé politické straně“, ve které se čtenáři vyjadřovali k tomu, zda jim vyhovuje současné spektrum politických stran, nebo by uvítali ještě nějakou další stranu, popř. jaké hodnoty by tato nová strana měla vyznávat. Anketa obsahovala 3 konkrétní otázky: 1) Proč nejste v některé straně? 2) Která ze strana jest vám nejbližší? 3) Jak si budete počínati při volbách? Výsledky ankety byly velmi předvídatelné. Z názorů čtenářů, ale také významných osobností českého veřejného života vyplynulo, že je opravdu záhodno, aby ještě jedna strana vznikla. A to strana určená pro intelektuály, kteří se momentálně nemají, kam zařadit. „*Dávalo se na srozuměnou, že ten, kdo nevstoupí do některé z pěti existujících koaličních stran, je omezenec a politická coura, v poslední době se našel zbrusu nový výraz: je to prý politická onanie... Ti lidé se stále ještě nemohou rozhodnouti, začít si poměr s doktorem Kramářem, páterem Šrámkem, Stříbrným, Bechyněm nebo Švehlou a raději v koutku politicky onanují.*“⁷¹ Tato skupinka lidí, kteří, jak píše Peroutka „*nepožirají věci, které jim jsou předkládány, i s chlupy*“⁷², je nazývána jako anarchisticko-individualistický charakter inteligence a tvoří ji především úředníci, gážísté, učitelé, profesori a lidé svobodných podnikání, tedy nejvzdělanější vrstva národa. Politické místo této skupiny je někde mezi levým křídlem národní demokracie a pravými křídly socialistických stran. Také na název strany se objevovaly docela podobné názory, např. strana realistická, liberální strana práce, strana inteligence, strana kvalitativní demokracie apod. Strana by měla vycházet především ze zásad liberalismu, realismu a ctít individualismus.

Peroutka uvádí také důvody, proč se inteligence nemůže ztotožnit s žádnou z existujících stran. V třídiálním komentáři „Proč nejdeme k socialistům“ shrnuje argumenty vedoucí ke vzniku nové strany. „*Náš parlament je často sice ne dle jména, ale zato ve věci skoro parlamentem odborových organizací: všechny stavy jsou tu řádně politicky zastoupeny a inteligence tu bez zastoupení bloudí od jednoho k druhému jakožto*

⁷¹ PEROUTKA, Ferdinand. Schází nám ještě jedna politická strana? In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 17. s. 257.

⁷² Tamtéž.

res nullius, ničí věc.“⁷³ Vyžaduje, aby nově vzniklá strana měla objektivní zájmy a ideje, ne pouze stavovský prospěch. „*Chceme loyální spolupráci se socialismem ve všech objektivních cílech, tj. těch, které se nedotýkají pouze dělnictva, nýbrž celku. Kde však socialistické strany vystupují jako kvočny, jež připouštějí pod křídla pouze dělnické zájmy, tam vzniká i pro inteligenci právo, poohlédnouti se po nějaké vlastní kvočně.*“⁷⁴

---

⁷³ PEROUTKA, Ferdinand. Proč nejdeme k socialistům? III. In *Přítomnost*, roč. 2, č. 26, s. 403.

⁷⁴ Tamtéž.

6.4 VZNIK NOVÉ STRANY: NÁRODNÍ STRANA PRÁCE

Vznik nové strany, která by propagovala politiku středu, byl připravován v průběhu celého volebního roku 1925. Přestože žádná strana ještě oficiálně neexistovala, čtenáři Přítomnosti si mohli všimnout nadměrného množství kritických článků vůči vládnoucí koalici, které mnohdy přerůstaly v články agitační ve prospěch nějaké imaginární strany (např. v třídílném článku „Proč nejedeme k socialistům“, dvoudílném „Schází nám ještě jedna politická strana“, v článku „Sladko je vládnouti“ nebo „Poslanci jsou nic, strany vše“). Ke konkrétní realizaci Národní strany práce však došlo až 15. září 1925, tedy nakonec pouhé dva měsíce před termínem předčasných voleb. Peroutka v jednom z rozhlasových komentářů z 60. let vzpomíná na toto období a zdůrazňuje, že si představitelé byli dobře vědomi toho, že během osmi týdnů si na nově vzniklou stranu asi příliš mnoho voličů nezvykne. Jejich hlavní strategií byl především předpoklad, že se ke straně přidá velké množství odpadlíků z národní demokracie a jiných stran. Nově vzniklá strana byla totiž koncipována jako kritická reakce na současné dění v národní demokracii, se kterou určitá část někdejších voličů nemohla souhlasit. Vyčítali jí především odklon ke konservatismu a k dělnické třídě.⁷⁵ Peroutka se pokusil shrnout argumenty pro odchod liberálů a živnostníků z národní demokracie takto: „Většina je s touto stranou spojena přesvědčením, že nepřišla ještě doba, aby se individualismus hodil do starého železa. S touto stranou pojily skupinu i některé zásady liberální. Pojímání liberalismu se však časem mění. Národní demokracie ji přestává chápat jako souhrn zásad svobody, ale snažila se o to, aby továrníci měli co nejplnější míru svobody.“⁷⁶ Vůdcem Národní strany práce se stal Jaroslav Stránský, který národní demokracii opustil právě kvůli rostoucí protimasarykovské a protibenešovské opozici. „Strana práce měla hlavně za úkol – který si dala sama, a možná také Masaryk – odvést část inteligence z negativismu, ve kterém se vyvíjela v národní demokracii.“⁷⁷

Pro národní demokraty byl předpokládaný vznik nové strany nemyslitelný. Není tedy divu, že když strana skutečně vznikla, začaly se objevovat v *Národních listech*, tedy stranickém listu národní demokracie, útočné články na tuto stranu. V jednom úvodníku v *Národních listech* dokonce označily vznik nové strany částečně za spiknutí, částečně za spiknutíčko proti národní demokracii.⁷⁸ Odpadlíci z národní demokracie (kromě již zmíněného Jaroslava Stránského také Adolf Stránský, ekonom Karel Engliš, právní vědec

⁷⁵ PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1995. s. 161.

⁷⁶ PEROUTKA, Ferdinand. Schází nám ještě jedna politická strana? In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 17. s. 258.

⁷⁷ PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1995. s. 161.

⁷⁸ PEROUTKA, Ferdinand. Ve volebním větru. In *Přítomnost*, roč. 2, č. 35. s. 546.

Jaroslav Kaplan, novinář Jan Herben) však nebyli jedinými, kteří tvořili jádro Národní strany práce, přidali se k nim také členové bývalé strany realistické, čeští židé a především ti voliči, kteří se doposud nedokázali ztotožnit s žádnou z existujících stran. Programové prohlášení podepsali např. Vilém Mathesius, Fráňa Šrámek, bratři Čapkové, Josef Kopta a Ferdinand Peroutka. Bratři Čapkové a Ferdinand Peroutka se však nacházeli až na posledních místech kandidátky.⁷⁹ (viz Příloha č. 2)

Tím, jak Peroutka zmiňoval ve svých vzpomínkách, dávali najevo to, že se stranou sice souhlasí duševně, avšak politicky se angažovat nehodlají. Toto Peroutkovo prohlášení bylo však velmi alibistické. Sloužilo sice jako obrana, aby nemohl být obviněn z politické angažovanosti, avšak v reálu se choval tak, že tyto domněnky pouze podporoval. Kromě toho, že celé vytvoření nové strany zorganizoval a poskytl jí velmi prokazatelnou agitační platformu ve svém časopise, kde dokonce otiskl i její programové prohlášení, se údajně účastnil také některých předvolebních mítinků.

Strana byla spíše než stranou inteligence nebo stranou středu nazývána stranou Hradu. Přestože tuto nově vzniklou stranu prezident Masaryk skutečně finančně podpořil (viz výše), bylo toto jeho chování drženo v tajnosti a strana se nikdy nepřihlásila k tomu, že by je Masaryk přímým způsobem podporoval.⁸⁰ S Masarykovým chováním nesouhlasil ani předseda vlády Švehla, který souhlasil se zavedeným územ, kdy by prezident měl být vždy nad stranami.⁸¹ Jaroslav Stránský se jako hlavní představitel strany a také zkušený rétor snažil tyto domněnky pohotově vyvrátit: „*Prezident Masaryk nikdy nezakládá a nezakládal a nezaložil žádné strany, a když my říkáme, že jsme strana Masarykova, neznamená to, že Masaryk je našim zakladatelem neb stoupencem, nýbrž že my jsme jeho.*“⁸²

Masarykův vztah k nově vzniklé Národní straně práce však ve skutečnosti nebyl příliš pozitivní. Prezident sice nebyl již delší dobu spokojen s děním v národní demokracii, která tíhla stále více k pravici a nacionalismu a ostře kritizovala zahraniční politiku, zejména osobnost Edvarda Beneše, ale toužil spíš po její nápravě uvnitř strany. Ke vzniku nové strany pod vedením Jaroslava Stránského byl spíše skeptický, jelikož ho nepovažoval za příliš silného vůdce, přesto ji finančně podpořil, i když se o její osudy později příliš nezajímal. Jaroslav Stránský byl z nastalé situace velmi zklamán, jelikož doufal, že Masaryk by se stranou mohl nejen sympatizovat, ale dokonce ji jako občan volit. Pro tento

⁷⁹ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 175–176.

⁸⁰ Tamtéž. s. 177.

⁸¹ PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1995. s. 162.

⁸² KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 177.

Masarykův pozdější nezájem již dříve zmíněnou finanční částku nakonec nepřijal a rozhodl se ji vzít pouze jako půjčku, kterou Masarykovi nakonec vrátil⁸³

---

⁸³ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě*. Praha: Torst, 2005. s. 383–384.

6.5 PROGRAMOVÉ PROHLÁŠENÍ NÁRODNÍ STRANY PRÁCE

Dalším důkazem o tom, že se z Přítomnosti začíná stávat spíše stranický list než nezávislý týdeník, bylo otištění celého Programové prohlášení Národní strany práce v 36. čísle Přítomnosti s rozsáhlým komentářem redakce, ve kterém čtenářům vysvětluje svůj postoj k tomuto kroku. Tato situace opět demonstruje Peroutkův rozporuplný postoj k politickému angažmá. Peroutkovo klasické „ano a ne“. Na jedné straně redakce tvrdí: „*Neobávejte se, že podávající Národní straně práce ruku k intimní spolupráci, oloupíme Vás o ono ovzduší svobodného myšlení a volného zkoumání všech otázek, kterým Přítomnost až dosud se vyznačovala... Nenaplníme Přítomnost druhem stranicí. Zdálo by se nám, že ztrácíme smysl existence, kdybychom tak učinili. Vše, co učiníme jest to, že budeme i nadále bojovati za jisté idey.*“⁸⁴ Na stranu druhou však přiznávají, že strana vznikla na základě iniciativy redakce podpořené právě názory čtenářů, a tak by se Přítomnost měla stát její platformou a čtenáři Přítomnosti její voličskou základnou. „*Pokud naši čtenáři shledají, že Národní strana práce se shoduje s jejich ideami, prosíme, aby ji podporovali. Lidé, kteří jsou označováni jako skupina Přítomnosti, zůstanou v rámci Národní strany práce pohromadě.*“⁸⁵ Tato obhajoba nezávislosti a boje za správnou věc přerůstá až téměř v agitační pamflet, který je zakončen slovy: „*Až dosud četli rozhodující páni naše myšlenky s klidným úsměvem při snídani. Je naší snahou poněkud porušit tento jejich klid. Má-li kdo nějaké myšlenky, je povinen pracovati pro ně kdekoliv. I v rámci politické strany.*“⁸⁶ V 43. čísle časopisu Přítomnost se objevuje také Volební provolání této strany představující volební program Národní strany práce. (viz Příloha č. 3)

---

⁸⁴ Dodatek redakce k Programovému prohlášení Národní strany práce. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 36. s. 574.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

6.6 CO S NÁRODNÍ STRANOU PRÁCE?

Národní strana práce si byla svým úspěchem téměř jistá. Vše ale dopadlo poněkud jinak. V podzimních volbách tato nová, zdánlivě perspektivní strana, nezískala ani jeden mandát. Ferdinand Peroutka byl z neúspěchu zklamaný do té míry, že byl rozhodnut pro zrušení strany. Později si však uvědomil, že mu nepřísluší, aby rozhodoval o osudu strany sám. Strana byla založena na základě ankety, a tak by také o její budoucnosti měli rozhodnout čtenáři. Anketa „Co s Národní stranou práce“ se objevovala na stránkách Přítomnosti až do konce roku a čtenáři byli pobouřeni Peroutkovým rozhodnutím vzdát se po prvním boji. Peroutka se v souhrnném článku se stejným názvem „Co s Národní stranou práce“ omlouvá voličům za svou lehkovážnost: „*Nerozhlížel jsem se, na které smetišť patří po 15. listopadu strana, kterou jsme před 15. listopadem budovali s takovým úsilím. Chtěl jsem jen, abychom si uvědomili, co a jak dále.*“⁸⁷ Detailně sleduje také povolební situaci v zemi spojenou s komplikovaným a dlouhotrvajícím vytvářením vlády. Povolební vývoj sleduje také v následujících letech, k situaci v Národní straně práce se vyjadřuje ještě v následujícím roce 1926, ale později už jeho zájem o stranu klesá.

Důvody volebního neúspěchu Národní strany práce shrnuje Peroutka v článku „Jak jsme to prohráli“. Přičemž hlavní důvod nespatřuje v malé voličské základně, ale spíše v praktikách vládní koalice, která 4 týdny před volbami změnila volební řád a rozdělila volební obvody v Praze tak, aby znemožnila novým stranám získat mandát. Před touto změnou by jich při stejné situaci získala čtyři. Další důvody, které Peroutka uvádí, se daly očekávat. Kdyby strana byla úspěšná, pravděpodobně by použil stejné argumenty pro její glorifikaci. K těm základním patřilo třeba to, že strana vznikla velmi krátce před volbami a že neměla žádný vlastní stranický deník. „*Národní strana práce bojovala proti koaličním stranám a deníkům Národní listy a České slovo pouze novým týdeníkem, to je jako jít s dětskou bambitkou proti kanonu.*“⁸⁸

Peroutka se opět projevuje více jako politik než pouze „myšlenkový sympatizant“, když se odmítá smířit pouze s morálním vítězstvím, toto sousloví ho naopak velmi pobuřuje. Nově vzniklá strana získala kolem 100 000 hlasů, což bylo oceňováno velmi kladně a straně se dávaly velké šance v příštích volbách. Avšak Peroutka tento stav za výhru rozhodně nepovažoval: „*Je možno pohrdati poslaneckými mandáty, když vidíme, co z nich bylo uděláno, ale lépe by bylo pohrdati mandáty a míti je, abychom pomocí nich*

⁸⁷ PEROUTKA, Ferdinand. Co s národní stranou práce? In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č.50. s. 797.

⁸⁸ PEROUTKA, Ferdinand. Jak jsme to prohráli. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 45. s. 706.

*udělali nějakou užitečnou a dobrou práci. Šli jsme do voleb proto, abychom dobyli mandáty, ne morální vítězství.“*⁸⁹

Ve svých vzpomínkách v emigraci, kdy vzpomíná na celé fiasko s odstupem času, si uvědomuje, že se nikdy neměl v této straně angažovat. Bylo to poprvé a naposledy, pokud nepočítáme jeho účast v Národním shromáždění v roce 1945, kdy se Peroutka stal členem politické skupiny, která ho omezila v jeho novinářské práci. Peroutka už se svou účastí ve straně do budoucna nepočítal, byl přesvědčen, že pokud nevyhrála teď, nemá v budoucnu už své místo. „*Národní strana práce není účelem sama sobě. Vyrostla z vin a chyb koalice. Vyvaruje-li se koalice napříště těchto chyb, zabije tím národní stranu práce.*“⁹⁰

Národní strana práce přesto svou existenci po prvním fiasku neukončila, avšak nikdy nedosáhla předpokládaného úspěchu. Peroutkův zájem o další osudy strany i o stranu jako takovou slábl. Na stránkách *Přítomnosti* o ní téměř nereferoval. Dokonce ani v roce 1929, kdy proběhly další parlamentní volby, se o ní vůbec nezmínil.⁹¹ Peroutkův nezáměr o stranu související s úpadkem mediální podpory způsobil, že se objevila až na okraji politického spektra. Na podzim roku 1928 se její finanční situace zhoršila natolik, že musela vstoupit do zemských voleb v koalici s národními socialisty. S tímto řešením Ferdinand Peroutka nesouhlasil. Strana měla být stranou nezávislou, a pokud by muselo nevyhnutelně dojít k fúzi, propagoval spíše spojení s levicovou sociální demokracií, která mu byla osobně bližší. Rozpad strany přišel v roce 1929, kdy stranu opustil také její předseda Jaroslav Stránský, který se vrátil zpět k národním socialistům a kandidoval za ně do parlamentu, kam se nakonec také dostal. K oficiálnímu rozpuštění strany došlo na sjezdu v roce 1930. Ti, kteří se se zánikem strany nechtěli smířit, se začali scházet v diskusním klubu *Přítomnost*, kde pravidelně byly vedeny erudované přednášky o politické situaci. S tímto klubem však Ferdinand Peroutka už neměl nic společného. Název byl zvolen Prokopem Drtinou pouze jako odkaz k Peroutkovým myšlenkám.⁹² Peroutka po této své neúspěšné stranické zkušenosti už po celý život do jiné strany nevstoupil. Mimo aktivní politiku zůstal i po druhé světové válce, kdy se sice stal členem

⁸⁹ PEROUTKA, Ferdinand. Jak jsme to prohráli. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 45. s. 705.

⁹⁰ Tamtéž. s. 706

⁹¹ Parlamentní volby v roce 1929 časopis *Přítomnost* reflektoval mnohem méně než volby v roce 1926. Peroutka napsal pouhých 8 komentářů na téma voleb, zatímco při předchozích volbách jich bylo 20. Od počátku roku na volby čtenáře připravoval a po vzniku Národní strany práce komentoval politické dění svým komentářem každý týden. V roce 1929 volbám věnuje pouze 4 komentáře těsně před volbami a 4 komentáře po volbách shrnující jejich výsledky.

⁹² KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Paseka, 2003. s. 182–184.

Prozatímního shromáždění za kulturní pracovníky, ale ve volbách v roce 1946 ze zásad odmítl kandidovat.

7 ZÁVĚR

V předchozích kapitolách jsem se pokusila popsat politické názory Ferdinanda Peroutky ve dvacátých letech 20. století. Na základě vybraných článků (komentářů a úvodníků) z časopisu *Přítomnost* a za pomoci sekundární literatury jsem vymezila Peroutkův vztah k socialismu, komunismu a liberalismu. Toto vymezení umožňuje lépe pochopit, proč nebyl Peroutka spokojený s tehdejší politickou situací a souhlasil se svou účastí při zakládání nové strany a také to, na jakých principech měla být tato strana založená. Původní myšlenka založit novou stranu, která by byla spjata s časopisem *Přítomnost*, pocházela od prezidenta Masaryka, který Peroutkovi poskytl také peníze na volební kampaň. Peroutka na základě výsledků ankety „Proč nejsem v některé politické straně“ zjistil, že čtenářům chybí středová politická strana inteligence, která by vycházela ze zásad liberalismu, realismu a především podporovala individualismus. V průběhu volebního roku 1925 dochází k přípravám této strany a následně také k její realizaci. Celý tento proces je na stránkách *Přítomnosti* Peroutkou průběžně reflektován. Národní strana práce vzniká 15. září 1925 a je úzce spjata s lidmi kolem časopisu *Přítomnost*, členem strany se stal právě také Ferdinand Peroutka.

Cílem této práce bylo zhodnotit, zda Peroutku jeho angažovanost v politické straně ovlivnila také v jeho pozici nestranného publicisty. Po prozkoumání všech Peroutkových textů z dvacátých let, které byly zveřejněny v časopise *Přítomnost*, se dá říci, že články v roce 1925 byly skutečně ovlivněny Peroutkovou angažovaností pro vznik nové strany a jeho působením v této straně. Nejenže se v tomto období objevuje kvantitativně mnohem více Peroutkových článků věnovaných volbám než je tomu v budoucích ročnících, (pro srovnání ve volebních letech byla situace následující: v roce 1925 Peroutka napsal dvacet článků týkajících se voleb, v roce 1929 jich bylo osm, v roce 1935 už jen šest) ale také po stránce kvalitativní jsou články mnohem více stranické (viz citace v kapitole 6).

U Ferdinanda Peroutky, který sám sebe označoval jako kritika kritiků, není útočnost na politické strany ani kritika politických poměrů ničím neobvyklým, ale většinou tak činil racionálně, na základě logických, podložených argumentů, zatímco v tomto případě je jeho útočnost, především v člancích z volebního roku 1925, postavena a priori na tom, co nejvíce zkritizovat všechny strany a agitovat ve prospěch strany vlastní. Časopis *Přítomnost* se tak z nezávislého týdeníku, který byl založen na zásadách liberalismu a propagace střední cesty, stal spíše stranickým týdeníkem nově vzniklé Národní strany práce a Ferdinand Peroutka jejím hlavním propagátorem. Z dvaceti pěti politických

komentářů, které Peroutka v roce 1925 napsal do časopisu Přítomnost, se v sedmnácti projevuje Peroutkovo stranictví.

Na základě bližšího prozkoumání těchto sedmnácti článků lze vytyčit pět základních rysů dokazujících Peroutkovu proměnu ve stranického novináře. Prvním je Peroutkova kritika všech existujících politických stran, především politického uspořádání Pětka, které ve svých dřívějších (a také pozdějších) člancích obhajoval a většinou hodnotil velmi kladně. Druhým rysem je jeho snaha o přerušeni nadvlády Pětky vytvořením silné opozice, kterou viděl Peroutka ve středové straně, jejíž vznik na stránkách časopisu avizoval. V třídním článku „Proč nejdeme k socialistům?“ a článku „Schází nám ještě jedna politická strana?“ se několikrát explicitně vyjádřil k potřebě nové strany – strany inteligence, kam by se mohli zařadit ti nerozhodní voliči, kteří nesympatizují ani s jednou z politických stran. Toto úsilí pokračuje uveřejněním ankety „Proč nejsem v některé politické straně“, ve které se čtenáři Přítomnosti vyjadřují k tomu, jestli je skutečně potřeba nové strany a jak by tato strana měla vypadat. Peroutkova snaha vrcholí skutečným vznikem nové strany: Národní strany práce, jejíž členy jsou především osoby z okruhu časopisu Přítomnost. Třetí rys odkazující k tomu, že se Peroutka choval více jako člen politické strany než jako novinář, je jeho kritika předsedy vlády Švehly a jeho politické reformy znevýhodňující malé strany, kterou provedl těsně před volbami. Rysem čtvrtým je uveřejnění programového prohlášení Národní strany práce v 36. čísle 2. ročníku Přítomnosti. Toto prohlášení je sice doplněno poznámkou redakce. Ta však působí jako skrytá politická kampaň. Redakce ubezpečuje čtenáře, že se z Přítomnosti vznikem Národní strany práce nestane stranický list, ale na druhou stranu je nabádá, aby stranu volili. Pátým rysem je poté propagace této strany na úkor jiných stran, která trvá až do voleb.

Přestože je nově vzniklá strana propagována na stránkách Přítomnosti téměř každý týden (viz články „Ve volebním větru“, „Zpověď inteligence“, „Politika a opovržení“, „To je něco jiného“, „Je ještě něco třetího“...), ve volbách nezískala ani jeden mandát. To bylo pro její iniciátory velkým zklamáním. Především Peroutka toto fiasko nesl velmi těžce a uvažoval i o zrušení strany. Jak je pro Peroutku-realistu charakteristické, byl toho názoru, že pokud strana neměla úspěch nyní, nebude jí v budoucnu potřeba. Jelikož se o vznik nové strany do jisté míry zasloužili čtenáři Přítomnosti, nechal je prostřednictvím ankety „Co s Národní stranou práce?“ rozhodnout také o jejím osudu. Národní strana práce tedy nakonec přežívá, avšak Peroutka se od ní distancuje a ve svých člancích její existenci příliš nezmiňuje. Po své neúspěšné stranické zkušenosti už po celý život do jiné strany

nevstoupil a jeho komentáře se vrátily ke věcné kritice bez agitační konotace. Mimo aktivní politiku zůstal i po druhé světové válce. Stal se sice za kulturní pracovníky členem Prozatímního shromáždění, ale ve volbách v roce 1946 ze zásad odmítl kandidovat.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ PRAMENY

- PEROUTKA, Ferdinand. Vývoj vpravo, či vlevo. In *Přítomnost*. 1924, roč. 1, č. 1. s. 2–4.
- PEROUTKA, Ferdinand. O praporu rudém a šedivém I. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 1. s.1–2.
- PEROUTKA, Ferdinand. O praporu rudém a šedivém II. In *Přítomnost*. 1925, roč. 2, č. 2. s. 56.
- PEROUTKA, Ferdinand. Proč vznikla Pětka. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 15. s. 225–227.
- PEROUTKA, Ferdinand. Schází nám ještě jedna politická strana? I. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č.17. s. 257– 258.
- PEROUTKA, Ferdinand. Schází nám ještě jedna politická strana? II. In *Přítomnost*, 1925. roč. 2, č. 18. s. 274–275.
- PEROUTKA, Ferdinand. Proč nejedeme k socialistům I. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 24. s. 369–370.
- Anketa Proč nejsem v některé straně. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č.24. s. 370–372.
- PEROUTKA, Ferdinand. Proč nejedeme k socialistům II. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 25. s. 385–386.
- PEROUTKA, Ferdinand. Proč nejedeme k socialistům III. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č.26. s. 402–403.
- PEROUTKA, Ferdinand. Sladko je vládnouti. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 27. s. 417–421.
- PEROUTKA, Ferdinand. Poslanci jsou nic, strany vše. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č.28. s. 436–438.
- PEROUTKA, Ferdinand. Ve volebním větru. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 35. s. 545– 546.
- PEROUTKA, Ferdinand. Zpověď inteligence. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 36. s. 561–562.
- Programové prohlášení Národní strany práce. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 36. s. 573–575.

- PEROUTKA, Ferdinand. Politika a opovržení (Zpověď inteligence II). In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 37. s. 577–579.
- PEROUTKA, Ferdinand. O vznešeném umění stavěti z písku. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 38. s. 593–595.
- PEROUTKA, Ferdinand. To je něco jiného I. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 39. s. 609–610.
- PEROUTKA, Ferdinand. To je něco jiného II. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 40. s. 629–631.
- PEROUTKA, Ferdinand. Je ještě něco třetího. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 42. s. 631–632.
- PEROUTKA, Ferdinand. Jak jsme to prohráli. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 45. s. 706.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co přinesly volby. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 46. s. 721–722.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co s národní stranou práce. In *Přítomnost*. 1925. roč. 2, č. 50. s. 797–798.
- PEROUTKA, Ferdinand. Liberálové a zlaté tele I. In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 22. s. 340–341.
- PEROUTKA, Ferdinand. Liberálové a zlaté tele II. In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 23. s. 354–355.
- PEROUTKA, Ferdinand. Liberálové a zlaté tele III. In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 24. s. 373–374.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co jest liberalismus? In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 18. s. 273–274.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co jest liberalismus II. In *Přítomnost*. 1926. roč. 3, č. 19. s. 305–306.
- PEROUTKA, Ferdinand. Zisky a ztráty stran II. In *Přítomnost*. 1929, roč. 6, č. 46. s. 721.
- PEROUTKA, Ferdinand. Koho nevolit. In *Přítomnost*. 1935, roč. 12, č. 18. s. 273.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- BARCUCHOVÁ, Zdena. *Ferdinand Peroutka*. Ostrava: Item, 1992.
- BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-30-6.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá – DANEŠ, František – SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999. ISBN 85927-69-1.
- DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.
- HAŠKOVEC, Vít – MÜLLER, Ondřej – TATÍČKOVÁ, Irena. *Galerie géníů*. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01600-1.
- JÍLEK, Viktor. *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do roku 1945*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc, 2002. Bez ISBN.
- KAUTMAN, František. Ferdinand Peroutka a české myšlení nové doby. In: *Po cestách naléhavosti myšlení. Sborník prací, jejichž smyslem je především destrukce samozřejmosti*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-046-3.
- KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Pozdější život (1938–1978)*. Praha: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-294-5.
- KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895 – 1938)*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-568-5.
- KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě*. Praha: Torst, 2005. ISBN 80-7215-254-8.
- OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce 3 (M-Ř)*. Praha: Akademie věd ČR, 2000. ISBN 80-200-0708-3.
- OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: Muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. ISSN 0862-6057
- PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-063-1.
- PEROUTKA, Ferdinand - PŘIDAL, Antonín. *Oblak a valčík: Hra mezi snem a skutečností*. Praha: Národní divadlo v Praze, 1993. ISBN 80-901074-3-5.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Úděl svobody: Výbor z rozhlasových projevů 1951– 1977*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0514-5.

- PEROUTKA, Ferdinand. *O věcech obecných I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25550-7
- PEROUTKA, Ferdinand. *O věcech obecných II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25551-5.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Mluví k vám Ferdinand Peroutka I*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-496-0
- PEROUTKOVÁ, Slávka. *Třetí ženou svého muže*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-041-9.
- PŘIDAL, Antonín. *Rozhovory z očí do očí*. Praha: Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-6907-0.
- ŠALDA, F. X.. Recenze na knihu F. Peroutky: Boje o dnešek. In *Kritické projevy XIII*. Praha: Československý spisovatel, 1963. Bez ISBN.

ČASOPISOVÉ ČLÁNKY

- FIDELIUS, Petr. Byl Peroutka liberál? In *Kritický sborník*. 1991, roč. 11, č. 3. s. 26–33.
- PALEK, Karel. Po sedmdesáti letech.. In *Kritický sborník*. 1994, roč. č. 1. s.45–47.
- PEROUTKA, Ferdinand. Kdybych se ještě jednou narodil. *Svět a divadlo*. 1992, roč. 3, č. 7. s. 97–129.

BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÁ PRÁCE

- MATZNEROVÁ, Jana. *Ferdinand Peroutka a jeho literární kritika a esejistika na stránkách časopisu Přítomnost*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc, 2009. Bez ISBN.
- ŘÍHOVÁ, Barbora. *Umělecké texty Ferdinanda Peroutky*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého Olomouc, 2002. Bez ISBN.

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Titulní list časopisu Přítomnost

Příloha č. 2 – Programové prohlášení Národní strany práce

Příloha č. 3 – Volební provolání Národní strany práce

Přítomnost

ROČNÍK I.

V PRAZE 17. ledna 1924.

ČÍSLO 1

Naše myšlenková krise.

Zájem na vyšší peněžní jednotce. KAREL ENGLIŠ

Devátá válečná a čtvrtá státní. JAROSLAV STRÁNSKÝ

O některých zálibách naší doby.

Leninův duševní typ.

Za kolik kupovala Vídeň českého člověka.

Přítomnost

nezávislý týdeník

vychází každý čtvrtek dopoledne.

Předplatné na rok Kč 120[—], na půl roku Kč 60[—], na čtvrt roku Kč 30[—],
jednotlivá čísla po Kč 2.40.

Za redakci odpovídá Ferdinand Peroutka.

Vydává

nakladatel Fr. Borový v Praze II., Štěpánská ul. 37.

Tiskne

Edvard Leschinger v Praze.

Redakční návštěvy ve čtvrtek od 3-5 hod. odpoledne.

1. číslo vydáno dne 17. ledna 1921.

Nakladatelství MIR, LÁTHA v Praze, Školská 28.

Dobrodružné cesty PAVLA D'IVOI:

Tajemný doktor: Cena brož. . . . . Kč 45[—], váz. Kč 60[—].
Milionářem proti své vůli: Cena brož. . . . . 50[—], ... 70[—].
Měštec: Cena brož. . . . . 48[—], ... 68[—].
Korsár Triplox: Cena brož. . . . . 48[—], ... 68[—].
Pán mořeřného prapore: vychází v 12. týdenních číslech po Kč 2.40.
Lichtodimné romány *Pasiv d'Isol* pro svou výslovnou úpravu hodí se nejlépe jako dárek ke každé příležitosti pro miláček dospívající. Každý román bohatě ilustrován.

C. FLAMMARION: PO SMRTI.

Tímto dílem ukončena trilogie Záhady smrti.
Dílo posobně dosud vydáno nebylo. Při odezvě celého díla těž na mírně měkkou splátku.

ZÁHADA SMRTI.

Díl I.	Díl II.	Díl III.
Před smrtí.	Při smrti.	Po smrti.
185 sv. a 185 sv. 185 sv.	185 sv. a 185 sv. 185 sv.	185 sv. a 185 sv. 185 sv.
Cena brož. výtisku Kč 39 [—] . V pův. celoplt. vazbě s rytin. 55 Kč. Pův. celoplt. desky Kč 12 [—] .	Cena brož. výtisku Kč 36 [—] . V pův. celoplt. vazbě s rytin. 62 Kč. Pův. celoplt. desky Kč 13 [—] .	Cena brož. výtisku Kč 33 [—] . Vyd. na voln. papíře 49 Kč. V pův. celoplt. vazbě s ryt. 49 Kč. Pův. celoplt. desky 12 Kč.

Romány GEORGES OHNETA:

Král Paříže. Brož. Kč 18 [—] .	Nevinná odsouzená Kč 18 [—] .
Záhada duše > > 12 [—] .	Rudá oesta > > 18 [—] .

LEBLANC: Ostrov třetího rakvi 18[—].
Dumas: Isabella Bavorská 30[—].
v pův. celoplt. vazbě 40[—].
Caecilia: Pes ve službách čarodějky. Kynologický román pro pěstitele a milovníky středních psů. Vychází měsíčně. — Předplatné na rok (12 čísel) 36 Kč, jednotlivá čísla 3 Kč. Na skladě u všech knihkupců.

Musset: Mimi Pinson 3[—].
MENDES: Kočka paany Balbinky 8[—].
FARRERE: Muž, jenž zavraždil 12[—].

FILOSOFIE — MEDICINA THEOLOGIE

Za Kč

Adams R. Dr. *Krise a bolest duševně nemocných* . . . . . 6[—]
Buzdek V. Dr. *Příčiny domácnostní tuberkulózy jako zdravotnické* . . . . . 1[—]
Einstein A., *Teorie relativity speciální a obecné* . . . . . 10[—]
Fischer J. L., *Ještěk Štěpánovčan* . . . . . 21[—]
Chalupný F., *Řeč na obitu vrahů vady a tělesné* . . . . . 8[—]
Ivanov, *Fragmenty* . . . . . 7[—]
Klumpberger B. Dr., *Náboženský útlak* . . . . . 15[—]
Kotz V. P., *Evangelium* . . . . . 21[—]
Křemenek J., *Přírodně vědecké úvahy* . . . . . 15[—]
Malý R., *Šelma v Bolu* . . . . . 21[—]
Mareš F., *Svědci britské asociace pro pátrání včel* . . . . . 7[—]
Rach *filosofická* Ročník II., úplný . . . . . 70[—]
Růžička V. Dr., *Biologické základy zoologie* . . . . . 10[—]
Trapl J. Dr., *Tuberkulóza čarodějů v rodině* . . . . . 13[—]
Vajtner E. Dr., *Lidské duše* . . . . . 27[—]
Zana G. Dr., *Ústřední letary a Společnost pedagogů* . . . . . 8[—]

Ve všech knihkupcích a u nakladatele

Fr. Borového

V PRAZE II., Štěpánská ulice 37.

I kdyby Steinach neměl pravdu a vnitřní sekrece pohlavních žláz vycházela nejen od »pubertní žlázy«, ale i jen od zárodečných buněk, nic se tím nemění na taktu, že tato sekrece vychází z pohlavních žláz jako celku a že má takové účinky, jaké se ukázaly v pokusech. Na faktech nic nemůže změnit způsob jejich výkladu.

Jest proto neznalostí věci nebo odbornickou nepoctivostí, jestliže se námitky proti Steinachově theorii o pubertní žláze pronášejí jako důkazy proti omlazujícímu účinku mladých žláz nebo oživení žláz starých. Zde jde o podstatně rozdílné věci, které spolu v tomto smyslu nesouvisí! Ale zde jsou lidé právě nejvíce klamáni.

Poznámky

Programové prohlášení Nár. strany práce.

Národní strana práce, jejíž vznik ohlašujeme, jest plodem zkušeností, které učinilo občanstvo s parlamentem a koaličními stranami během sedmi let naší samostatnosti. Nevzniká z domněni, že by se u nás neskládalo dosti dobrých programů, výběr z přesvědčení, že ve chvílích rozhodujících chyběly spravedlivé skutky. Nedbajíc zásad, zvolily koaliční strany právi, která hrozí především jejich touze po moci. Učinily z poslance pouhé číslo na kandidátní listině a pouhou ruku k hlasování ve sněmovně. Volebním soudem, kde žalobci jsou zároveň i soudci, vnutily poslancům trpnou poslušnost ke stranám. Výsledkem je naprostý úpadek parlamentarismu. Volební svoboda byla omezena už vázanými kandidátními listinami. Volební reformou mají být voliči omezeni příště i ve výběru stran. Jen stranám mocným a bohatým má být umožněno zúčastnit se volební soutěže. Tiskovou novelou spolu se zákonem o úředním tajemství koaliční strany omezily kontrolu veřejnosti nad svým hospodářstvím. V konkurenčním boji mezi sebou zneužily k stranické agitaci i otázku, jež měly řešiti v zájmu celonárodním. Jejich chytivá mocenská politika nezastavila se ani před samosprávou vědy a umění.

Za těchto poměrů bylo veřejnému mínění často hájiti ústavu proti těm, kdož se na ni usnesli, zákony proti zákonodárcům, úspornou komisí proti jejím autorům, spravedlnost proti ministerstvu spravedlnosti, zákony základní proti zákonům příležitostným, veřejný život proti politickému klíči, důstojnost parlamentu proti mnohým, kteří v něm sedí, místa, vyžadující odborných schopností, proti hladu politických profesionálů, zájem státní a národní proti zájmům stran. Národní strana práce není než organizací toho veřejného mínění. Dosavadní metody ztratily důvěru mnohých myslivých, čestných a dobrých lidí v republice. Národní strana práce může zachrániti idealismus těchto vrstev pro společnou československou věc a pro stát.

Nová strana hodlá přispěti k tomu, aby se u nás vytvořil modernější a slušnější pojem stranictví, než v jakém si libují strany dosavadní. Nebude pěstovati stranictví slepé a nebude odpírati účtu a uznání mužům významu celonárodního jen z toho důvodu, že jsou organizováni v jiné straně. Jsme přesvědčeni, že není nutno, aby stranictví a slušnost se vylučovaly. Poučena odstrašujícími příklady, Národní strana práce bude trvati na demokratičnosti svých vnitřních řádů a všemožně podporovati diskusi mezi svými příslušníky.

Je přesvědčena, že tím vším přispěje brzo k zjednocení našich politických poměrů a k vytvoření jednotného, moderně orientovaného středu v československém politickém táboře.

Toto politické centrum, jemuž chceme připravovati půdu, bude národní. Nedovedeme si představití zdravého národa bez přirozeného nacionalismu. Náš nacionalismus není chytivý svárů, ale chce chystat pokojný život všem lidem dobré vůle. Ukáže se v práci. Přední úkol vlastenecký vidíme v dokonání československého sjednocení a ve správném odhadu té míry autonomie a decentralisace, která tomuto úkolu může býti na prospěch. Samostatný stát je československému národu štítem nejspolehlivějším. Z toho důvodu musí se národní politika řídití vždy zájmem státním. Ten ovšem žádá, aby správu státu vedli vždy jen jeho přátelé.

Národní strana práce projevuje naprostou oddanost ideálu míru, jež pokládá za první úkol naší zahraniční politiky. V míru jest nejspolehlivější ochrana naší republiky. Věříme, že světové demokracie spějí k harmonickému sloučení národního ideálu s ideálem mezinárodní pospolitosti a že definitivně skončují s válkami. Nechceme ovšem zanedbávati potřebné národní obrany uprostřed sousedů ještě neklidných.

Demokracii politickou chceme doplniti a podložiti demokracií hospodářskou. Ta má kladný poměr k ideám, které jsou známy pod jménem socialismu. Jejich přirozená mez je v účelnosti a prospěšnosti. Moderní socialismus a moderní směry liberalistické scházejí se na střední cestě: socialismus opustil původní primitivní ideál, byv přiveden právi k ocenění osobní podnikavosti a odpovědnosti, naproti tomu moderní liberalismus opustil původní primitivní ideál naprosté svobody a chápe, že činnost jedince musí býti podepřena celkem a kontrolována v zájmu celku.

Úlka zničila hospodářské statky a urychlila sociální vývoj. Je nutno nalésti novou rovnováhu mezi kapitálem a prací. K tomu cíli je třeba jednak rychle nahraditi zničené statky, jednak vyhověti tlaku po sociálních reformách. Majíce na paměti tento úzký vztah mezi politikou sociální a technicko-hospodářskými zásadami o účelném vedení práce, chceme vytvořiti nejužší styk se všemi odbornými, vědeckými i odborovými organizacemi, zvláště těmi, které se zabývají problémem práce, abychom mohli svoji činnost podporovati vždy vědecky zjištěnými skutečnostmi. Hospodářský život znamená nám pouhou okružní cestu hmoty a peněz. Bez spravedlivých ohledů na člověka nelze docíliti nové rovnováhy ve výrobě. Práce, výroba a podnikavost musí býti chráněny před kořistnictvím spekulativního kapitálu finančního.

Je jen přirozeno, že po založení strany, jež by spočívala na těchto zásadách, se volá nejvíce z řad veřejného a soukromého zaměstnanectva. Není to jen proto, že opačnými metodami tento stav nejvíce trpěl. Zaměstnanectvo představuje svým povoláním pracovní sbor pořádku a snáší proto nejtíže vše, co proti pořádku a spravedlnosti směřuje. Ve zvedání morální a hmotné úrovně těchto vrstev vidíme zájem národní a státní, ne pouze stavovský. Hlediska stavovská a třídní budou nám ukazatelem různých hromadných sání, které Národní strana práce nechce přezírat, ale směřovat. Organizacím odborovým všem, nejen zaměstnaneckým, budeme vymáhati právo, aby byly předem oficiálně slyšeny, kdykoliv se bude jednati o zájmy jejich příslušníků.

Kulturní program Národní strany práce vychází ze zásady, že silný a zralý celek nemůže spočívat na jedincích slabých a vratkých. Les nikdy není vyšší než jeho stromy. Hodláme soustavně upozorňovat na důležitý úkol výchovy osobnosti. Spolehlivé základy k tomuto dílu může položit jen svobodná a nezávislá škola. Odmítáme-li přepolitizování života vůbec, odmítáme zejména spolpolitizování kultury. Také náboženské otázky musí být vymaněny z područí politiky. Rozřešení problémů církevně-politických neumíme si představit jinak než v odluce státu od církve, v snášlivosti a nedotknutelné svobodě svědomí a víry.

K provádění zásad, jež jsme vyjmenovali, nebude žádná politická strana dosti silna bez živého styku

s ideami, jež vedly naši národní revoluci a ty, kdož svobodný československý stát vytvořili myšlenkou, krví, prací. Národní strana práce vyrůstá z nespokojenosti všech, kdo věřili v čistší a opravdovější politický život, než jaký se u nás během sedmi let vyvinul. Nebudujeme tedy na nespokojenosti, ale na kladné touze po spokojenosti.

K Tobě, ať jsi kdokoliv, obrací se Národní strana práce s výzvou: Přemýšlej, važ na jedné misce zásady, jež Ti kdy byly předkládány, a na druhé zkušenosti, jež jsi učinil. Jsi-li nespokojen, neochabuj. Ještě se mohou lidé dobré vůle a čistých rukou sejit, aby na úpravě věcí, vrátivších se v ruce naše, pracovali spolu.

Jiří Beneš, tajemník. **MUDr. B. Bouček**, prof. Masarykovy university a plukovník rus. legií. **Dr. Václav Bouček**, advokát. **Václav Buzek**, soukr. úředník. **Otakar Bystrina**, spisovatel. **Dr. Ferdinand Čísař**, superintendent českobratrské církve na Moravě. **Josef Čapek**, malíř. **Dr. Karel Čapek**, spisovatel. **Ing. A. Čermák**, pošt. úředník, člen zastupitelstva obce pražské. **Oldřich Černohorský**, báňský úředník. **Karel Domorázek**, vládní rada. **Miroslav Grégr**, tajemník nem. pokladny soukr. úředníků. **Emanuel Havelka**, školní inspektor a ředitel. **Frant. Hinz**, bankovní úředník, člen městské rady pražské. **Jos. Horlivý**, poštovní ředitel. **Eduard Houdek**, generální tajemník. Arch. **Pavel Janák**, rektor Umělecko-průmyslové školy v Praze. **Martin Ježo**, školdozorca. **Vladimír John**, tajemník. **Ing. A. Kalbáč**, civ. inž. a president inženýrské komory ČSR. **Dr. Jar. Kallab**, prof. Masarykovy university. **K. Z. Klíma**, redaktor. **Otto Klusáček**, redaktor. **A. Kochlöffel**, inspektor Pens. ústavu. **J. Kopta**, spisovatel. **Dr. Eduard Lederer-Leda**, ministerský rada m. sl., spisovatel. **F. Mareš**, ředitel Vesniných škol v. v. **Dr. Vilém Mathesius**, profesor Karlovy university. **Ot. Nájemník**, úředník obce pražské. **Václav Panýrek**, úředník. **Frant. Pechar**, úředník pivovaru. **Ferd. Peroutka**, redaktor. **J. Peške**, úředník pojišťovny. **Pavel Poníčan**, vládní radca minist. pre Slovensko. **Dr. L. P. Procházka**, měst. fysik pražský. **Hana Radoňová**, učitelka. **Dr. Adolf Stránský**, senátor. **Dr. Jaroslav Stránský**, universitní docent. **Fráňa Šrámek**, spisovatel. **Dr. Jiří Turinský**, zdravotní rada. **K. Vaněk**, úředník Šekového úřadu. **Ing. A. Valšík**, předseda Svazu čsl. civ. inž. **Věra Vášová**, spisovatelka. **Dr. Ing. Václav Verunáč**, docent vysokého učení technického. **Dr. Ing. Václav Zdobnický**, techn. úředník. **K. Žákovec**, učitel. **Jan Žížala**, tajemník.

Jak je patrné z podpisů za programovým prohlášením Národní strany práce, vzniká tato strana za přímé spolupráce té skupiny, kterou by bylo možno nazvat skupinou Přítomnosti. Naším čtenářům je známo, jaký politický směr jsme zastávali hned od prvního čísla Přítomnosti. Projevili s ním mnohokrát svůj souhlas. Vzniká-li dnes politická strana, která dává určité záruky, že se pokusí uplatnit tento myšlenkový směr v praktické politice, myslíme, že je naším právem i povinností nestát vedle takové strany nečinně se založenými rukama. Jest smyslem a úkolem každé politiky projevovat se aktivně. Vstupující na tuto cestu, chceme pronést několik slov ke svým čtenářům. Neobávejte se, že podávajíc Národní straně práce ruku k intimní spolupráci, oloupíme Vás o ono ovzduší svobodného myšlení a volného zkoumání všech otázek, kterým Přítomnost až dosud se vyznačovala. Není pravda, že by úzké a maloduché stranické poměry, jaké se u nás rozhostily, jsou jedině možné. Jdete-li dále na západ, shledáváte, že i v politických stranách je možno ovzduší myšlenkové svobody a volného zkoumání. Bude úkolem skupiny Přítomnosti, aby přiblížila novou stranu západním vzorům. K Národní straně práce neváže nás pouto mechanické, nýbrž ideové. To znamená, že s ní půjdeme jen potud, pokud bude provádět program, který jsme spolvytvořili a k němuž jsme svými podpisy dali souhlas. Nenaplníme Přítomnost duchem stranicství. Zdálo by se nám, že ztrácíme smysl své existence, kdybychom tak učinili.

Vše, co učiníme, jest to, že budeme i nadále bojovat za jisté idey. Pokud naši čtenáři shledají, že Národní strana práce se shoduje s těmi ideami, prosíme, aby ji podporovali. Lidé, kteří jsou označováni jako skupina Přítomnosti, zůstanou v rámci Národní strany práce pohromadě. Zůstávajíc pohromadě, pokusíme se v nové straně o vše, co může prospěti slušnosti a poctivosti. Jsou projevovány obavy, že by se z Národní strany práce mohla stát strana stavovská. Zakládali jsme ji na zcela jiné dohodě. Kdykoliv by se zdálo, že vzniká toto nebezpečí, postavíme se ostře proti němu. Svě čtenáře prosíme, aby nás v tomto úkolu podporovali. Mimo jiné také tím, že nám, jako až dosud, řeknou, že chybujeme, budou-li toho názoru. Naše spolupráce s novou stranou znamená, že chceme, aby myšlenky, které jsme tu vždy hájili, měly delší ruce, t. j. aby prostřednictvím politické organizace měly naději na praktické uplatnění. Až dosud četli rozhodující páni naše myšlenky s klidným úsměvem při snídani. Je naší snahou poněkud porušit tento jejich klid. Má-li kdo nějaké myšlenky, je povinen pracovat pro ně kdekoliv. I v rámci politické strany. Nejsme anarcho-individualisté.

O německou jednotnou frontu. Kurs papírů německé jednotné fronty u nás je velmi proměnný. Je to společnost, která se připravuje již dlouhá léta a která dosud nebyla pevně ustavena. Předcházely sice pokusy; byl to parlamentní svaz, potom bojovné souručenství, ale ukázalo se, že takové podniky nemají dlou-

hého trvání a že mají velmi písčité základy. Nadšení pro jednotnou německou frontu je tak staré jako náš stát a poznovu vzplálo na podzim minulého roku. Od té doby se tato myšlenka neustále opakuje v denním tisku a v poslední době stala se akutní: jako problém, ne jako hotový fakt. Její koncepce byla rozšířena. Mluví se o jednotné frontě všech menšinových národů, tedy nejenom Němců, ale i Maďarů, Slováků, Rusínů atd. . . . Ovšem vedoucí slovo měli by Němci a předpokladem k jednotné frontě menšinových národů jest, že německé strany dospějí k seskupení ve společnou bojovou frontu. Optimismus německých listů, že se tento pokus zdaří, měl určité zdůvodnění. Za tuto myšlenku postavil se posléze i Svaz německých zemědělců, který jest nejsilnější skupinou pracovního součinnosti, zastupujícího směr aktivistický, trochu klidnější a umírněnější než německí nacionálové. Právě na tomto faktu, že i německí aktivisté dali se strhnouti tímto předvolebním radikalismem, ukazuje se, jak je plochý německý aktivismus a jak je posud nemožno počítati s ním jako s reálným politickým směrem mezi Němci. Každá německá strana zdůrazňovala, že Němci musí býti jednotni a přirozeně pod touto jednotou představovala si celý národ německý pod jednou střechou své strany. Tak zejména německá strana nacionální viděla velmi jednoduché řešení v tom, když by celý německý národ vstoupil do strany nacionální. Německí agrárníci chtěli vzítí ostatním radikalizujícím stranám výt z plachet, a vydali prohlášení pro jednotný postup. Na stanovisku ostatních stran k tomuto prohlášení můžeme posouditi, do jaké míry má vyhlídky tato myšlenka jednotné německé fronty, že se stane skutkem, politickým činitelem, který se udrží, který projeví svůj život a ukáže svůj vliv. Je přirozeno, že každá německá strana s touto myšlenkou souhlasí, na schůzi pro ni bouří, ale uvnitř sebe nevěří, že stane se faktem. Neboť nastaly by hádky o mandáty, hádky o vedení, o program atd. . . . Posl. Lodgman na schůzi v Šumperku vítá tuto myšlenku, ale ve člancích, které otištěno je na listech, příslušník téže strany, posl. Schollich, se tato myšlenka zamítá a zdůrazňuje se, že německá strana půjde do voleb samostatně. Je tedy vidět, že ani mezi německými nacionály není jednoty, a že spor mezi Lodgmanem a Schollichem není dosud vyrovnán. Ostatně i Lodgman sám zdůrazňuje, že souhlasí s touto myšlenkou, že jest ochoten přistoupiti k jednání, ovšem za předpokladu, že také jiné strany na tuto věc přistoupí. Otevírá si tak zadní dvířka, aby mohl říci: Tak to vidíte: já bych pro to byl, ale ti ostatní pro to nejsou a proto půjdeme také my svoji vlastní cestou. Ostatně Lodgman ve svém šumperském projevu projevil poznovu svoji skepsi, nevěru v parlamentní prostředky, prohlásil sice, že jednotná fronta parlamentní nesmí se jen tak zahoditi, ale že spásu Němců očekává od vývoje dějinných skutečností. Německí soc. demokraté na schůzích dnes jsou ruku v ruce s ostatními něm. stranami. Ale přece jen snad probudí se jejich svědomí až by měli vstoupiti do pevné formace politické s ostatními německými stranami, zejména po svém vystoupení na sjezdu II. internacionály. Celkem myšlenka jednotné německé fronty jest šidlivkem, které dávají jednotlivé strany německému lidu, aby zakryly své politické neúspěchy. Rada jednotlivců pokusila se dáti program chatrný, ale přec jen program této jednotné frontě německé oposici. Jsou to jenom hesla: jsou to hesla negativní, která útočí proti povaze státu, která chtějí hájiti důstojnost parlamentarismu

atd. Ale i na této negaci nemohou se Němci sejíti. Tím méně pak sešli by se, když by šlo o sestavení programu pozitivního, o pozitivní návrhy a pozitivní práci. Diskusse o německé jednotné frontě je diskusse, která nikam nevede. K. T.

Dopisy

O program nové strany.

Vážený pane redaktore!

Sledoval jsem od počátku s velkým zájmem anketu, řízenou Vaším týdníkem *Přítomnost*, »Proč nejsem v žádné politické straně?«, a usuzoval jsem hned, že je to příprava k založení nové politické strany z řad těch, kteří, nespokojeni jsouce s vedoucími činiteli at již kterékoli strany, nevstoupili do řad jejich, nebo z těch, kteří sice jsou v některé politické straně, ale rádi by ze strany oné následkem nedodržení stanovného programu vystoupili.

Faktem je, že každé tříštění stran politických je polovičení záhubou pro národ, a mělo by se následkem toho zameziti, ale na druhé straně musíme si, bohužel, přiznati, že u nás je nejvyšší zapotřebí založiti novou stranu, která by dovedla čeliti všem těm nepořádkům a neudržitelným poměrům zde stávajícím, sama jsouce bez poskvrny. Je třeba strany, která by naší inteligenci, hlavně úřednickou, přivedla zase aspoň na úroveň inteligence předválečné.

Krise v nár. demokratické straně byla, řekl bych, jakousi výzvou k založení nové strany. Překvapuje ale, že se zakládají strany dvě, a to Brněnská pokroková strana za vedení univerzitního profesora dra Bláhy, a Národní strana práce, ke které se přidává dr. Stránský. Nebylo by možno, aby se tyto dvě strany spojily v jeden celek a tak mohly čeliti všem ostatním stranám, které neopomenou brojiti proti nim? Lěkoliv je program Národní strany práce dodnes neznám, předpokládám, že nemůže se mnoho lišiti od programu skutečně ideového, který oznamuje Brněnská pokroková strana dra Bláhy.

Bylo by záhodno o této věci přemýšlet i nastaviti zase ty, kteří nejsou v žádné politické straně a nebo kteří chtějí z nynější politické strany vystoupiti, před otázkou: »Ke které straně mám přistoupiti, která z nich bude lepší?« Jen v jednotnosti jest síla strany a jenom společným postupem a vedením schopných mužů jako dra Engliše, dra Stránského, dra Bláhy, dra Kallaba, Peroutky, Houdka a p. mohlo by se očekávati splnění toho, na co úřednictvo tak dlouho marně čeká; snad počká se pak chvíle, kdy nalezeny budou konečné cesty, které by strádající inteligenci z hmotných útrap a svízeli vyvedly, které by pro dorost její nevykazovaly na všech stranách odmítání, jež by nedokazovaly středo- a vysokoškolákům, že studia pro praktický život jsou bezcenná a které by také nedopustily, aby kultura národa, na níž jsme mohli býti hrdí a která náš národ početně třeba menší na roveň větším stavěla, aby ta kultura, pomíjena jsouce a nchledána, neupadla.

V dokonalé úctě Vám oddaný *Zdenko Křenek*.

Brno dne 14. září 1925.

Vážený pane redaktore!

Je škoda, že rozčla se strana realistická, zcela nesprávně se domnívající, že svůj úkol vykonala a byla by tedy stranou zbytečnou. Neznali německého: »Vater werden ist nicht schwer. Vater sein jedoch vielmehr.« Ano, čím dále tím více stává se nám jasnějším, že po zrození našeho státu mnohem obtížnější úkol nám nastává: stát tento vybudovat a udržet, aby byl takovým, jak jsme si jej představovali a jakým jsme jej chtěli mít, t. j. státem demokratickým, kde v klidu a míru

dostného. Je to druh utrpení, s jakým se dobrý vlastenec podává tvrdé, skutečné nutnosti, diktované rozumem pro ochranu vlasti: — Musí-li už být, abychom se zevropejšovali, necht je tak co nejrychleji a nejúplněji. — Jedním z nejnápadnějších znaků národního charakteru tureckého je fatalismus. Z tohoto základního důvodu se poddávají Turci nevyhnutelné nutnosti, vzdávající se drahých jim tradicí uhýbající před vyšší vůlí, jež jim velí potírati evropskou konkurenci její vlastní zbraní. V tom tkví klíč k pochopení zjevného paradoxu, že totéž Turecko, které se hrne do Evropy, současně tutéž Evropu od sebe odhruje. Tyž žurnalista, který ve člancích svého deníku, který zle kritizuje barbarské zřízení turecké, dáváje národu za příklad Evropu, vylíčenou v nejkrásnějších barvách, neváhá říci Evropanu, ke kterému má důvěru, taková slova: — Měli jsme možnost oceniti cenu vaší kultury podle toho, jak se zachovala vaše okupační vojska v době našeho ponížení. Tak podlých a nelidských skutků jakých se dopouštěli vaši lidé, nebyl by schopen žádný barbarský Turek.

Takových zřejmě pozorných protiv, kterých si příchodí z Evropy nedovede ihned vysvětliti nalézáme ve stycích s Turky více, zvláště nejsou-li ony styky pouze formální, a touha po seznání psychologie přikazuje zabočiti v hovoru na vzrušující témata. Objeví se tedy často, že pokrokový inteligent, osvobozený, jak sám praví, z pout náboženství, je dráždívý až k omrzení v otázce islamu, a chová se chvílemi jako náboženský fanatik, potíraje příkře názory nemuslimana. Evropsky oblečený bej, mluvící zběžně francouzsky, jenž se ve styku se Staroturkem považuje za Evropana každým coulem, nemající ničeho společného se svým orientálně cítícím rodákem, cítí se ve společnosti takového Evropana jaksi nespůj, příkrčený a bez sebevědomí, a proto rozčilený, dráždívý a podezřívavý.

Nápadným paradoxem je i to, že s takovou dráždívitostí se Evropan nesetká ve stycích se Staroturky. Pravdivé přiblížení je při nich možné jen orientalistům, kteří dovedou vniknout ve svět jejich myšlení a cítění. Komu se však toto podaří, toho čeká milé překvapení. Ale, starý, sivobradý hodža, oblečený v široké šaravary, v širokém chalátu a mohutném turbanu, typický hodža, jak ho kreslí humoristické listy turecké a posmívají se mu jako zaostalému fanatikovi, v jehož myslí nevyvstal ani stín, pochybností o islamu, a jehož celý život uplynul v pečlivém ostříhání předpisův zákona, objevuje se při bližším poznání neobyčejně tolerantní v poměru ke křesťanovi. Pozve ho do svého domu, posadí na zemi při společné míse s čorbou, pílavem a beraním »kebabem« a pobídne po asiatsky, bez evropských frází, ale upřímně, srdečně, jako člověk člověka. S takovým je možno pohovořit upřímně i o otázkách náboženských, i o kultuře, i o politice, a vždy máš před sebou člověka jednolitého, přesvědčeného o hodnotě toho, v co věří, a nepocitujícího proto žádné přinucení.

Všechny nápadné paradoxy a protivy vysvětlí se okamžitě tomu, kdo se dovede vcítit v citový svět, z něhož se ony rodí. Turecko bylo tolik osudem přitlačeno, Evropa projevila vůči němu tolik perfidie a podlosti, týrajíc je svými nejmazanějšími politiky, a ještě nedávno byla hrdoost Turecka bolestně zraněna okupací, že se v duších Turků musilo nashromáždit tolik hořkosti a nedůvěry, tolik otravující styky s Evropany. Čím je silnější národní uvědomění, tím silnější vystupují takovéacity, a je vlastně lehčí spolutit se Staroturky, jejichž mysl je více zaujata otázkami náboženskými než národními, než s nacionalisty. Ale čas, jenž hojí všechny rány, činí své a ne naděje, že styk Turecka s Evropou nabude rovnováhy, jakož i to, že zmizí kulturní protivy uvnitř země, jež podávají obraz úsilovného vření.

Poznámky

Volební provolání Národní strany práce.

Voličové!

Národní strana práce žádá vás o pět minut pozornosti.

Nikdo nemůže uniknouti politice. Politika rozhoduje o velké části vašeho života. Určuje vaše mzdy. Rozhoduje o ceně vašeho majetku. O tom, kolik budete platit za svůj byt. Dává vám nebo bere svobodu. Činí váš oběd dražším nebo lacinějším. Rozhoduje o výchově vašich dětí. Určuje výši daní, jež platíte. Špatná politika porušuje spravedlnost. Bere vám svobodu svědomí. Nadržuje špatným a utlačuje dobré. Sahá do vaší kapsy a utrácí vaše peníze. Činí vaši existenci nejistou. Může vás hnáti do války a na smrt. Muž, který praví, že se nestará o politiku, je jako muž, který je unášen řekou a praví, že se nestará o řeku. Uvědomte si cenu hlasovacího lístku, který vám byl vložen do ruky! V demokracii jím můžete zlepšiti nebo zhoršiti část svého osudu. Rozmyslete dobře, co s ním uděláte!

Národní strana práce vám navrhuje, abyste svým hlasovacím lístkem schválili tento program:

Pro stát.

Je třeba zajistiti čistotu veřejného života. Kóalice se chová k této otázce lhotejně. Ministerský předseda odbyl veřejné pobouření prohlášením, že korupce je zjev mezinárodní. Místopředseda senátu nazval koalici systémem vzájemného napalování. Četli jsme, kterak koaliční poslanec veřejně vytýkal koaličnímu ministru, že právě proto, že byl několikrát koaličním ministrem, navykl si lehkomyšlnému hospodaření se státními penězi. Pět navzájem smluvených politických stran nesmí býti nadále svrchovaným pánem nad penězi a statky, které poskytuje státu důvěra lidu. Je třeba kontroly. Kdo chce vydělávat, ať se věnuje obchodu, ne politice. Nikdo nemá odcházeti z politiky s větším majetkem, než s jakým do ní vstoupil. Neříkejme, že korupce je zjevem světovým, ale učiníme vše, co můžeme, aby nebyla zjevem českým.

Tlakem veřejného mínění, pobouřeného plýtváním státními penězi a různými aférami, byla kóalice donucena usnísti se na zřízení úsporné komise a na zákoně o inkompatibilitě. Tyto zákony znemožnily by systém kupčení, jímž se koaliční strany odměňují za práci pro stát. Kóalice si pomohla tak, že oba zákony učinila neúčinnými. Úspornou komisi prostě přestala svolávat. Zákon o inkompatibilitě pak zrušila prostě tím, že ani nezvolila výbor, který jej měl provádět. Národní strana práce hodlá vzkřísiti oba tyto prospěšné zákony.

Osvobozený československý národ nemůže ve vlastním státě prováděti politiku jinou než státotvornou. Nevytýkáme tedy koaličním stranám, že slouží státu,

nýbrž vytýkáme jim, že mu slouží málo, špatně, a že požadují, aby za tuto službu byly zaplacený z veřejných prostředků. Státní zájem je dnes utlačován slepým a vášnivým stranictvím. Říká se, že košile je bližší než kabát. Chceme, aby v tom případě si všichni uvědomovali, že stát je košilí a strana teprve kabátem.

Pro parlament.

Československý parlamentarismus je v hlubokém úpadku. V očích veřejnosti není již ctí býti poslancem. Je třeba vrátiti tomuto úřadu onu vážnost a důstojnost, již byl kdysi prováděn. Poměr poslance ke straně, jak byl zaveden koaličními stranami, ukázal se škodlivým. Koaliční strany nechtějí míti svobodné a odpovědné poslance. Snížily je na sluhý strany. Volebním soudem je drží v trpné poslušnosti. Připravovaly zákon, podle něhož poslanec, zvolený důvěrou lidu, může býti zbaven mandátu pouhým usnesením výkonného výboru. Lze očekávat, že se po volbách vrátí k tomuto plánu, budou-li míti dosti moci, aby jej prosadily. Jediná národní strana práce nežádá od svých kandidátů, aby podpisovali reversy. Snížením poslanecké odpovědnosti byla snížena i poslanecká úroveň. V parlamentě se množí lidé, kteří nedovedou nic jiného než agitovat pro stranu a vystříhat svou řeč z několika novin. Hrozí nebezpečí, že za takových poměrů se budou o mandáty hlásiti jen lidé druhého a třetího řádu. Není větší škody pro stát a národ než nevzdělaný parlament.

Vážnosti parlamentní práce škodilo, že nejdůležitější věci byly projednávány za zavřenými dveřmi mezi pěti lidmi, načež sněmovna byla vyzvána, aby k zákonu přikývla. Parlament odcizil se lidu tím, že v době, kdy úřednictvu a dělnictvu byly snižovány mzdy pod záminkou klesající drahoty, poslanci sami sobě zvýšili diety. Senát neprokázal během celého zákonodárského údobí práva na existenci. Byl pouhým ssacím papírem na osnovy, podávané z poslanecké sněmovny. Po celých pět let nemůže se vykázati jediným činem. Setrvává-li v této nečinnosti, budiž tato druhá instituce zrušena a ušetřené peníze věnovány sociálním úkolům. Poslanecké imunity bylo zneužíváno k ochraně poslanců v případech, které neměly nic společného s vykonáváním poslanecké funkce. Imunita má zabezpečiti poslanci volné vykonávání mandátu. Nesmí ho však chrániti od trestu za činy rázu soukromého. Je třeba přesně rozlišovati mezi poslancem a pokoutním advokátem. Existuje ústavní zákon, podle něhož poslanec nesmí intervenovati ve věcech osobních. Tento zákon se nezachovává. Národní strana práce podá návrh, aby každý takový poslanec byl zbaven mandátu.

Pro ústavu.

Ústava je k tomu, aby se zachovávala. Koaliční strana v mnohých případech buď ústavy prostě nedbají

nebo ji ruší usnášením nových příležitostných zákonů. Je třeba posuzovati zákony podle jejich vzniku. Ty zákony, které omežují demokratická práva ústavou zaručená, odhlasovala koalice ve chvíli, kdy veřejnost zvěděla o dlouho zamlčovaných korupčních aférách. Tehdy se koalice vzchopila a odhlasovala ne takové zákony, které by zamezily a trestaly korupční aféry, nýbrž takové, které občanům znemožňují o nich mluvit a je odhalovat. Sem patří nový tiskový zákon a zákon o úředním tajemství. Zvláštní důraz budiž kladen na ty ústavní zákony, na nichž se usneslo revoluční Národní shromáždění, aby pro budoucnost zajistilo čistotu veřejného života. Vláda, která nezachovává ústavy, má býti obžalována. Zákony nesmí býti porušovány od samotných zákonodárců.

Pro veřejnou správu.

Veřejná místa patří lidem odborně vzdělaným a mají býti chráněna od hladu politických karieristů. Budiž zabezpečena nezávislost úřadů před nátlakem politických stran, které touží po moci. Zákonu o teroru budiž užito i proti ministrům, kteří nutí zaměstnance sobě podřízené, aby vstoupili do jejich stran. Je škodou státu, jestliže ze stranických důvodů jsou na ministerském křesle udržováni lidé, jichž neschopnost pro úřad jim svěřený je obecně známa. Ve veřejné správě budiž provedeno pronikavé zjednodušení.

Pro sociální pokrok.

Národní strana práce patří v politickém životě k tomu bloku, který touží po sociální spravedlnosti a sociálním pokroku. Ideje socialistické bude upřímně podporovati tam, kde mohou přispěti k zvýšení úrovně celku. Vedena jsouc myšlenkou hospodářské demokracie, uznává národní strana práce právo zaměstnanců na podíl na zisku a účast na správě v podnicích, v nichž pracují. Divoká hospodářská svoboda, která často znamená jen zkázu pro slabé, budiž omezena zajištěním práva na práci s plným opatřením v nemoci a stáří.

Pro úřednictvo.

Nebylo dosud strany, která by měla dobrý vztah k zaměstnanecké otázce. Všechny viděly v zaměstnanci jen obtíž pro veřejné finance a mimo to i člověka, který tím, že mnoho ví, je pro ně trvalým nebezpečím. Všechny se proto snažily o jeho ovládnutí. Jen proto nebylo rozřešeno hmotné zajištění veřejných zaměstnanců, aby mohli býti drženi ve stavu bázně a povolnosti. Místo skutečného zajištění byla jim dána pouhá ústní směnka, které se nyní používá k vydírání jejich hlasů. Jen proto nebyl schválen zákon o hromadných pracovních smlouvách a zákon o služební smlouvě, jen proto nebyla dána samostatnost jejich sociálnímu pojištění a mnoho jiného.

Národní strana práce vidí v plném hospodářském a sociálním zabezpečení úřednictva a zřízeníectva prospěch státní a hospodářský. Z toho důvodu dává tolik předních míst na kandidátních listinách odborářům zaměstnaneckým. Z téhož důvodu bude vždy předem jednat o zaměstnaneckých otázkách s politicky nezávislými odborovými organizacemi. I zde je třeba více demokracie, než bylo dosud.

Pro církev a školu.

Pouze úplná odluka státu od církve může rozřešiti církevně-politické otázky, s nimiž zápolí stát obzvláště obtížně v době poslední. Žádná církev nesmí býti privilegována na úkor církve jiných. Zahraniční vedení církve nemá práva zasahovati do našich domácích poměrů.

Škola je základ státu. Proto budiž o vzdělání učitelstva postaráno pečlivěji než dosud. Při výnámě, jaký má škola pro národ, je pochopitelné, že učitelstvo v žádném směru nesmí býti stavěno za jiné státní úřednictvo. Je nutno i ve hmotných poměrech zachovati úplnou rovnost učitelstva se státním úřednictvem stejného vzdělání.

Pro zahraniční politiku.

Největším neštěstím, které může postihnouti národ, jest válka. Prvním úkolem zahraniční politiky je zabezpečiti mír. Národní strana práce bude oddaně podporovati takovou zahraniční politiku, která slouží tomuto cíli.

Pro hospodářství.

Národní strana práce si uvědomuje, že trvalého zvýšení úrovně lidu nelze dosáhnouti pouze rozdělením hromady statků, které dosud vyrábíme. Je třeba organizace výroby za účelem vyšší výkonnosti. Národní strana práce hodlá postupovati v nejužší spolupráci s odbornými a odborovými organizacemi za tímto cílem. Jen vědecké vedení práce může vyvésti lidstvo z hmotné krise, v níž v poválečné době ztrácí důstojnost. Systém obchodních smluv, které usnadňují cestu našemu odbytu, budiž dobudován.

Voličové! Jen volbou Národní strany práce zajistíte si splnění tohoto programu!

Výkonný výbor Národní strany práce.

Dopisy

Generace, která přichází.

I.

Pane redaktore!

Nesouhlasím s některými názory páně Kafkovými. Jest třeba přidržeti se věci a říci a to stručně, že bude lépe! K tomuto optimismu dává oprávnění jeden fakt: že student-straník byl

výjimkou — a tím je už řečeno, že nésouhlasil s dosavadními stranami — ba znamená to jejich odsouzení. A tak právě ta apatie je důkazem, že — jestliže někdo vyhoví studentu tak, aby mohl uznat, že v této straně je jeho místo — že celá ta apatie rázem se změní v pravý opak. Postačí, podaří-li se vzbudit zájem, probudit to mládí v jeho příznačných rysech: v idealismu, v nadšení, v sympatii pro něco nového a svého. Nesmí se o mladé generaci soudit tak pessimisticky, neboť válka a osvobození byly takovými duševními převraty, jež je třeba, abych tak řekl, zažít, uvědomovat si novou situaci — přeorientovat se. Proto ta apatie zdánlivá. Opravdu zdánlivá, protože student se o politiku zajímá, neměl však možnosti působit aktivně — neboť — už řečeno — ve velké většině nésouhlasil se starými. A proto také není třeba brát příliš vážně v úvahu ty studenty, kteří jsou organizováni. Ti ať si zůstanou u své alma mater — pokud nebudou tak upřímní a neřeknou si s těmi ostatními — opakují velkou většinou — teď je naše chvíle! Nemůže se generalisovat, že by všude v stud. spolicích otvíral dveře politický klíč, nemůže se nevěřit, že se podaří odstranit ty, kteří »jsou pevně odhodláni držet se politických method« — ty kšeftaře. Obroda přijde — ale nelze takovou věc udělat rázem. Myslím, že Národní strana práce sama sebou bude podporovat novou generaci, neboť je jí sama, neboť ona chce novou politiku proti starému politikaření, nové stranictví. Vždyť každý vidí už na schůzích členských, že nová strana je stranou mladých — od vůdců až po členstvo. Proto o tom druhém táboru možno smýšlet optimisticky — to pohrdání jest jen povrchní a chvilkové. Ale nemohu souhlasit v tom s panem Kafkou, že by studenti byli »příliš často zklamáni« — vždyť student si všímá politiky něco málo let — a to by musil začít od deseti — aby se příliš často zklamal. — Ovšem že nejen »snaž«, ale určitě se zakročí »pilnou uvědomovací prací, přednáškami, debatními večírky« — ale pak ten, kdo chce takto zakročiti anebo pomáhat — ten musí jinak končit, neboť ten, kdo po něčem volá a pak řekne »nevidím lepšího zakončení než bohužel« — ten asi také patří mezi ty »s pohrdavou nečinností nebo s ironickým smíchem« — ten, kdo chce, ten končí takto: věřím v generaci, která bohudík přichází!

Váš Ph.C. J. B.

II.

Vážený pane redaktore,

nechci tvrdit, že nanejvýš pessimistické názory pana A. Kafky o »generaci, která přichází«, nejsou odůvodněné a správné, řekl bych jen, že pan pisatel, tvoře svůj soud, něco přehlédl.

Za prvé: Než oceňujeme studentský politický život jako »prázdný, ubohý a nijaký«, což má snad býti jeho charakteristickým rysem, jímž se odlišuje od politického života ostatních skupin občanstva, měli bychom býti přesvědčeni, že právě ten ostatní politický život je nanejvýš obsažný, mohutný a vůbec k čemu; obávám se, že tohoto přesvědčení při nejlepší vůli, dnes nabýti nemůžeme. Není to ovšem omluva, snad jen polehčující okolnost. Je sice hezké říkati, že studentstvo má býti vzorem a v čele, ale vždycky to nejde. To je možné tam, kde stačí cítit, méně už tam, kde třeba vědět a umět; ultra posse nemo tenetur. A student je konečně přece člověk, který se obyčejně teprve učí — nejen svou vědu.

Za druhé: Opravdu dnes málo mladých je nakloněno hlasitě vykřikovat své nadšení pro Masaryka nebo nosit na ramenou Machara — ale to není, myslím, zápornou položkou v součtu jejich hodnot. Vždyť mládí také vytloukali Masarykovi okna; od jednoho k druhému je neobyčejně blízko. Nejde o to, dělat bujaré a hlaholné, zkrátka »nadašené« věci; důležitější je snad třeba docela potichu zkoumat, studovat, přít se